

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ**

**До захисту допустити:
Зав. кафедри**

Чечель А.О

(підпис) (ПБ завідувача кафедри)

«30» травня 2024 р.

**«УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ
У СФЕРІ ОСВІТІ»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня вищої 073 Менеджмент
освітньо-професійної програми Муніципальний
менеджмент

Босій Аліна Анатоліївна

Науковий керівник: Зелінська Марина Ігорівна,
кандидат політичних наук, доцент, доцент
кафедри публічного управління та
адміністрування

Рецензент: Чернишов О.Ю., к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки та бізнес-технологій,
Національний авіаційний університет

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою

Секретар ЕК

«___»20__ р.

Київ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Спеціальність 073
Освітньо-професійна програма Муніципальний менеджмент

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, д.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Чечель А.О

(підпис) (ППІ завідувача кафедри)

«30» травня 2024 р.

ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

БОСІЙ АЛІНА АНАТОЛІВНА

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Удосконалення системи надання послуг населенню у сфері освіти»

керівник роботи **Зелінська Марина Ігорівна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування**

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від від 16.02.2024 №30

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи _____

3. Вихідні дані до роботи (мета, об'єкт, предмет)

Мета роботи - дослідження напрямів удосконалення системи надання послуг населенню у сфері освіти.

Об'єктом є процес удосконалення системи надання послуг населенню у сфері освіти.

Предмет дослідження - теоретичні та практичні засади удосконалення системи надання послуг населенню у сфері освіти.

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади надання освітніх послуг

Розділ 2. Напрями покращення надання освітніх послуг в Україні.

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Зеленська М.І к. політ.н. , доцент	01.04.2024	01.04.2024
2	Зеленська М.І к. політ.н. , доцент	25.04.2024	25.04.2024

6. Дата видачі завдання «1» квітня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Погодження теми кваліфікаційної роботи	09.11.2023	
2.	Складання та погодження плану кваліфікаційної роботи	01.02.2024	
3.	Написання Реферату, Вступу та 1 розділу кваліфікаційної роботи	01-09.04.2024	
4.	Написання 2 та \ або 3 розділів кваліфікаційної роботи	10-25.04.2024	
5.	Написання Висновків та оформлення списку літератури, додатків	25-26.04.3024	
6.	Подання завершеної кваліфікаційної роботи на кафедру	20.05.2024	

Здобувач

Босій Аліна

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник роботи

Марина Зелінська

(підпис)

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ	9
ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	9
1.1. Поняття та значення надання освітніх послуг	9
1.2. Становлення та розвиток надання освітніх послуг в Україні	19
1.3. Роль адміністративно-правового регулювання у сфері надання освітніх послуг	31
РОЗДІЛ 2 НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	40
2.1. Аналіз зарубіжного досвіду надання освітніх послуг	40
2.2. Основні напрями підвищення ефективності надання освітніх послуг в Україні	46
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах нової економічної реальності сфера освіти виступає як ефективний стратегічний складник цивілізаційного прогресу суспільства. Вона є ключовим джерелом соціально-економічного і культурного розвитку країни. На сучасному етапі розвитку в Україні відбувається переосмислення структури управління освітніми закладами, концепції функціонування навчального процесу, а також поширення філософії маркетингу освітніх послуг.

Головним завданням економічної стратегії сучасної України є перехід до економіки знань, що ґрунтується на інтелектуальній діяльності та гармонійно поєднує освіту, науку і креативність. Ця економіка базується на трансформації фінансово-економічних систем, розвитку високопродуктивної промисловості, індустрії знань, переході до цифрової економіки та формуванні постіндустріального суспільства. Також потрібно враховувати останні світові події, пов'язані з наслідками пандемії, які викликали соціально-економічну невизначеність у кожній країні. Нині освітня стикається з новим етапом фінансово-економічної кризи, спричиненої масштабною пандемією COVID-19 та воєнними діями на території України.

Об'єкт дослідження – процес удосконалення системи надання послуг населенню у сфері освіти.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади удосконалення системи надання послуг населенню у сфері освіти.

Мета роботи є дослідження напрямів удосконалення системи надання послуг населенню у сфері освіти.

Відповідно до поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- розглянути поняття та значення надання освітніх ;
- проаналізувати становлення та розвиток надання освітніх послуг в

Україні;

- визначити роль адміністративно-правового регулювання у сфері надання освітніх послуг;
- проаналізувати зарубіжний досвід надання освітніх послуг;
- визначити основні напрями підвищення ефективності надання освітніх послуг в Україні.

Методи наукового дослідження. Метод аналізу та синтезу застосовувався на всіх рівнях освіти, зокрема для отримання знань про підходи до державного управління у сфері загальної середньої освіти в сучасних умовах розвитку країни та суспільства. Шляхом порівняльного аналізу було проаналізовано зарубіжний досвід управління освітою в даній області. За допомогою методу класифікації було визначено основні підходи до управління освітою за моделлю управління освітою. Використання структурно-функціонального методу дозволило розкрити організаційну структуру системи управління освітою. Застосування системного підходу дозволило визначити стратегічні напрями розвитку управління освітою на загальнодержавному рівні.

Теоретичну основу дослідження склали закони України у сфері освіти, місцевого самоврядування, інші нормативно-правові акти, у тому числі акти Міністерства освіти і науки України, а також аналітичні, статистичні матеріали, наукові публікації з магістерської роботи та інше.

Наукова новизна отриманих результатів. Набули подальшого розвитку концептуальні підходи щодо надання послуг населенню у сфері освіти в умовах воєнного стану. Результати дослідження можуть бути використані для удосконалення системи надання послуг населенню у сфері освіти.

Структура роботи. Зміст роботи, зумовлений поставленими у дослідженні завданнями, складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 67 сторінок, з них 58 сторінок основного тексту. Список використаних джерел включає 60 найменування. Робота містить 10 рисунків, 2 таблиці, 1 додаток.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

1.1. Поняття та значення надання освітніх послуг

Питання включення освітніх послуг до сфери цивільно-правового регулювання породжує різноманітні дискусії в літературі. Відмічаються різні точки зору на цю тему: деякі автори аргументують цивільно-правову природу таких відносин, інші розглядають їх як соціально-правові, а треті визначають правовий характер відносин в залежності від їх платності. З нашого погляду, законодавство у сфері освіти є комплексним і відображає складний характер цього об'єкта правового регулювання.

Запровадження категорії «послуга» у сферу регулювання освітніх відносин стало можливим завдяки кільком обставинам [13]:

- комплексна природа освітніх відносин потребує застосування адміністративно-правових методів впливу, при цьому не виключається застосування методів регулювання інших галузей права;
- визнання комплексної природи освітніх відносин та виявлення їхніх особливостей у юридичній доктрині;
- збільшення ролі приватноправових принципів у регулюванні освітніх відносин;
- використання правотворчою практикою та юридичною доктриною категорії «публічні послуги».

На сьогодні термін «надання послуг» переважно використовується в законодавстві країн континентальної правової системи, тоді як термін «торгівля послугами» зустрічається в законодавстві країн англосаксонської системи. Слово «надання» визначається як дія, що впливає зі значення дієслова «надати», яке означає надання можливості скористатися чимось,

додавання якостей або властивостей, наділення певними рисами або примус до здійснення певних дій.

У сфері надання освітніх послуг, «надавачами» можуть бути комерційні або некомерційні суб'єкти господарювання, такі як підприємства, установи, організації, а також викладачі, майстри, тренери та інші особи. Кінцевими споживачами таких послуг повинні бути фізичні особи, такі як учні, студенти та інші.

Варто зауважити, що це поняття не передбачає обов'язкової оплати за виконані дії. Основна мета послуги полягає у задоволенні певної потреби, а не обов'язково у негайному досягненні певного результату; основний акцент робиться на цінності та змісті самої дії.

Значимість освітніх послуг в Україні полягає у їхній здатності готувати кваліфікованих фахівців для створення інноваційних продуктів, формування ефективної системи державного управління та впливу на економічний розвиток у різних галузях. Проте успішний результат цього процесу залежить від зусиль як учнів, так і викладачів. Позитивний вплив можна розглядати як наслідок наполегливої праці освітніх працівників [16].

Відповідно до законодавства України, освітня послуга визначається як освітня програма, що включає в себе конкретну вартість і спрямована на досягнення очікуваних навчальних результатів.

У радянському періоді були сформовані дві основні позиції щодо сутності послуг: деякі вчені розглядали послуги як вид діяльності, специфічну форму праці, тоді як інші розуміли під ними результат праці, корисний ефект діяльності. Ця неоднозначність в термінології послуг продовжується і досі. Наприклад, Н.В. Федорченко визначає послугу як дію або сукупність дій (діяльність), спрямованих на створення корисного ефекту [51, с. 167].

За словами В.В. Луця, надання послуг нерозривно пов'язане з діяльністю особи, що надає їх, а корисний ефект полягає в самому процесі надання послуг [50, с. 572].

Деякі науковці розглядають послугу як результат діяльності. Вони

вважають, що під «послугою» розуміється вид корисної діяльності, яка не створює матеріальних цінностей або самостійного виду продукту, а результат такої діяльності споживається в процесі її здійснення, тобто процес, що включає невлімові дії, які за необхідності відбуваються при взаємодії між покупцями та обслуговуючим персоналом, фізичними ресурсами, схемами підприємства-постачальника послуг [34].

Інші вчені вважають, що будь-які послуги - це діяльність, спрямована на задоволення певних потреб особи, яка здійснює їх (або вид діяльності, який задовольняє певну людську потребу) [30]. Згідно з Державним класифікатором України, зміст послуги полягає в результаті безпосередньої взаємодії між постачальником і споживачем, внутрішньої діяльності постачальника для задоволення потреб споживача [5].

Ще один підхід до визначення послуги базується на розумінні її як сукупності діяльності і результату. Згідно з цим підходом, результат не має матеріального втілення і є нерозривним від дій, які до нього призвели. Таким чином, при наданні послуги продається не сам результат, а дії, що до нього призвели.

Термін «послуга» в контексті об'єкта правового регулювання застосовується і до окремих видів діяльності. Ці види діяльності у свою чергу представляють собою окремі сектори ринку послуг, такі як медичні чи освітні послуги. Правове регулювання цих сфер зазвичай здійснюється складними нормативними актами, які дозволяють вирішувати різні аспекти цих суспільних відносин [16].

Таким чином, послуга, як об'єкт правового регулювання, є певним типом суспільних відносин, економічна суть яких полягає у наданні послуг. Вона виступає у цивільно-правовому зобов'язанні як об'єкт, що визначає правову природу цього зобов'язання [34].

Надання освітніх послуг має велике значення для розвитку суспільства та індивідуального самовдосконалення. Ця діяльність є ключовим фактором у формуванні кваліфікованої робочої сили, розвитку інтелектуального

потенціалу та підтримці інноваційного прогресу.

Освіта сприяє зміцненню економіки через підготовку кваліфікованих фахівців, які забезпечують конкурентоспроможність країни на міжнародному ринку праці. Крім того, освіта сприяє соціальній мобільності та зменшенню нерівності, забезпечуючи доступ до можливостей для всіх верств населення. Вона також відіграє важливу роль у формуванні громадянського суспільства, підвищенні культурного рівня та розвитку національної ідентичності. Таким чином, надання освітніх послуг не лише впливає на індивідуальний розвиток людини, але й має стратегічне значення для стабільного розвитку країни в цілому.

Процес надання освітніх послуг безпосередньо впливає на людину. У законодавстві та правовій літературі, переважно використовується термін «освітні послуги». Відомі різні підходи до визначення цих послуг, та їх сутність розкривається по-різному.

За словами Н.В. Федорченко, зміст послуг для отримання освіти полягає у діях закладу освіти, спрямованих на поширення інформації, яка відповідає вимогам, встановленим законодавством [51, с. 212].

М.П. Баб'юк вважає, що освітня послуга – це діяльність закладу освіти, спрямована на задоволення освітніх потреб здобувачів освіти та інших осіб, на формування певних навичок і вмінь, необхідних для здобуття освіти [4, с. 73]. Таким чином, освітні послуги - це організована, цілеспрямована діяльність, що здійснюється з метою передачі знань, формування навичок та умінь через комунікативні засоби між освітнім закладом та учнем.

С.В. Багдік'ян визначає освітні послуги як комплексний та цілеспрямований процес передачі та отримання знань, інформації, умінь та навичок [5]. Цей процес відбувається систематично і спрямований на розвиток інтелектуальної, культурної, духовної, а також соціально-економічної сфер життя суспільства та держави. Освітні послуги не лише передають конкретні знання, а й сприяють формуванню особистості, розвитку критичного мислення, творчих здібностей та соціальних навичок. Вони мають значний

вплив на розвиток громадянського суспільства, підвищення рівня освіченості населення та підготовку кваліфікованої робочої сили.

У загальному розумінні, освітні послуги становлять не лише процес навчання та набуття знань, а й ширший культурний та соціальний контекст, який сприяє зміцненню та розвитку суспільства та держави в цілому.

Згідно з Т.Є. Оболенською, освітня послуга розглядається як унікальний продукт, який задовольняє конкретну потребу особи у здобутті певних знань, навичок та умінь для подальшого використання у професійній сфері [9]. Це не лише передача інформації, а й активний процес взаємодії між педагогічним персоналом та студентами, спрямований на розвиток їхніх когнітивних, соціальних та професійних компетенцій.

Освітня послуга є ключовим елементом розвитку суспільства та економіки, оскільки вона створює умови для підвищення рівня освіченості та кваліфікації населення. Вона дозволяє людям отримувати необхідні знання та навички, щоб ефективно функціонувати в сучасному світі і відповідати вимогам ринку праці.

Таким чином, освітня послуга є важливим інструментом соціального прогресу, який сприяє особистісному зростанню, розвитку талантів та створенню сприятливих умов для реалізації потенціалу кожної людини

За А.Я. Дмитрівим, освітня послуга розглядається як комплекс корисних характеристик, спрямованих на задоволення потреб споживачів [16]. Ці потреби можуть бути різноманітними, включаючи особистісні, колективні та суспільні аспекти. Особистісні потреби стосуються індивідуального розвитку кожної людини. Освітня послуга допомагає задовольняти ці потреби шляхом надання знань, навичок та умінь, необхідних для особистісного зростання та самореалізації.

Колективні потреби відображають інтереси групи або спільноти. Освітні програми можуть сприяти формуванню колективних цінностей, розвитку комунікаційних навичок та співпраці, що сприяє побудові сильних та згуртованих громад.

Суспільні потреби відображають загальні інтереси суспільства в цілому. Освітня послуга сприяє розвитку громадянської свідомості, культурного розвитку та формуванню громадянської активності, що є важливими для стабільності та процвітання суспільства.

Згідно з Н.Є. Оболенською, в теорії маркетингу освітніх послуг визначено чотиривимірну систему характеристик, що включає невідчутність, невіддільність, мінливість та незбереженість [30]. У дисертації В. Шиловой надається визначення освітньої послуги як комплексу цілеспрямованих дій з метою задоволення освітніх потреб інших осіб [53].

Г. Міщенко вказує, що продуктом закладу освіти може бути випускник, а диплом гарантує певні вигоди від інвестованих матеріальних і моральних зусиль [34].

Відповідно до пункту 2 Порядку ліцензування діяльності з надання освітніх послуг, затвердженого цією постановою, ліцензуванню підлягає діяльність із надання таких освітніх послуг (рис. 1.1).

Розпізнати можна такі ознаки освітніх послуг (рис. 1.2).

Процес навчання передає освітній продукт у формі знань, навичок та досвіду через надання послуг, таких як лекції, курси, семінари та інші заходи. За концепцією Ф. Котлера, освітні послуги відрізняються чотирма ключовими характеристиками: невідчутність, невіддільність від джерела, непостійність якості та незберігання.

У сфері дошкільної освіти	<ul style="list-style-type: none"> • догляд за дітьми дошкільного віку; • виховання і навчання дітей дошкільного віку, корекція їх психологічного і фізичного розвитку;
У сфері загальної середньої освіти забезпечення здобуття:	<ul style="list-style-type: none"> • початкової загальної освіти, • базової загальної середньої освіти, • повної загальної середньої освіти;
У сфері позашкільної освіти	<ul style="list-style-type: none"> • освітня діяльність за художньо-естетичним, туристично-краєзнавчим, • еколого-натуралістичним, науково-технічним, • дослідницько-експериментальним, • фізкультурно-спортивним або спортивним, • військово-патріотичним, • бібліотечно-бібліографічним, • соціально-реабілітаційним, оздоровчим та гуманітарним напрямками;
У сфері професійно-технічної освіти	<ul style="list-style-type: none"> • первинна професійна підготовка; • перепідготовка робітників, підвищення їхньої кваліфікації; • професійно-технічне навчання; підготовка, • перепідготовка та підвищення кваліфікації іноземців та осіб без громадянства;
У сфері вищої освіти	<ul style="list-style-type: none"> • підготовка фахівців різних освітніх ступенів за спеціальностями; • військова підготовка студентів закладів вищої освіти за програмою офіцерів запасу; • перепідготовка за спеціальностями; • розширення профілю, спеціалізація; підготовка іноземців та осіб без громадянства до вступу до закладів вищої освіти; • підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації іноземців та осіб без громадянства; підготовка до вступу до закладів вищої освіти громадян України; • діяльність за програмами іноземних закладів освіти; • діяльність із надання освітніх послуг закладами освіти іноземних держав або їх філіями.

Рис. 1.1. Діяльність із надання таких освітніх послуг, що підлягає ліцензуванню

Джерело: побудовано на основі [11]

Невідчутність означає, що послуги неможливо сприйняти до моменту їх придбання. У сфері освіти це вимагає формалізації найважливіших параметрів послуги та представлення їх наочно, наприклад, через навчальні плани та програми.

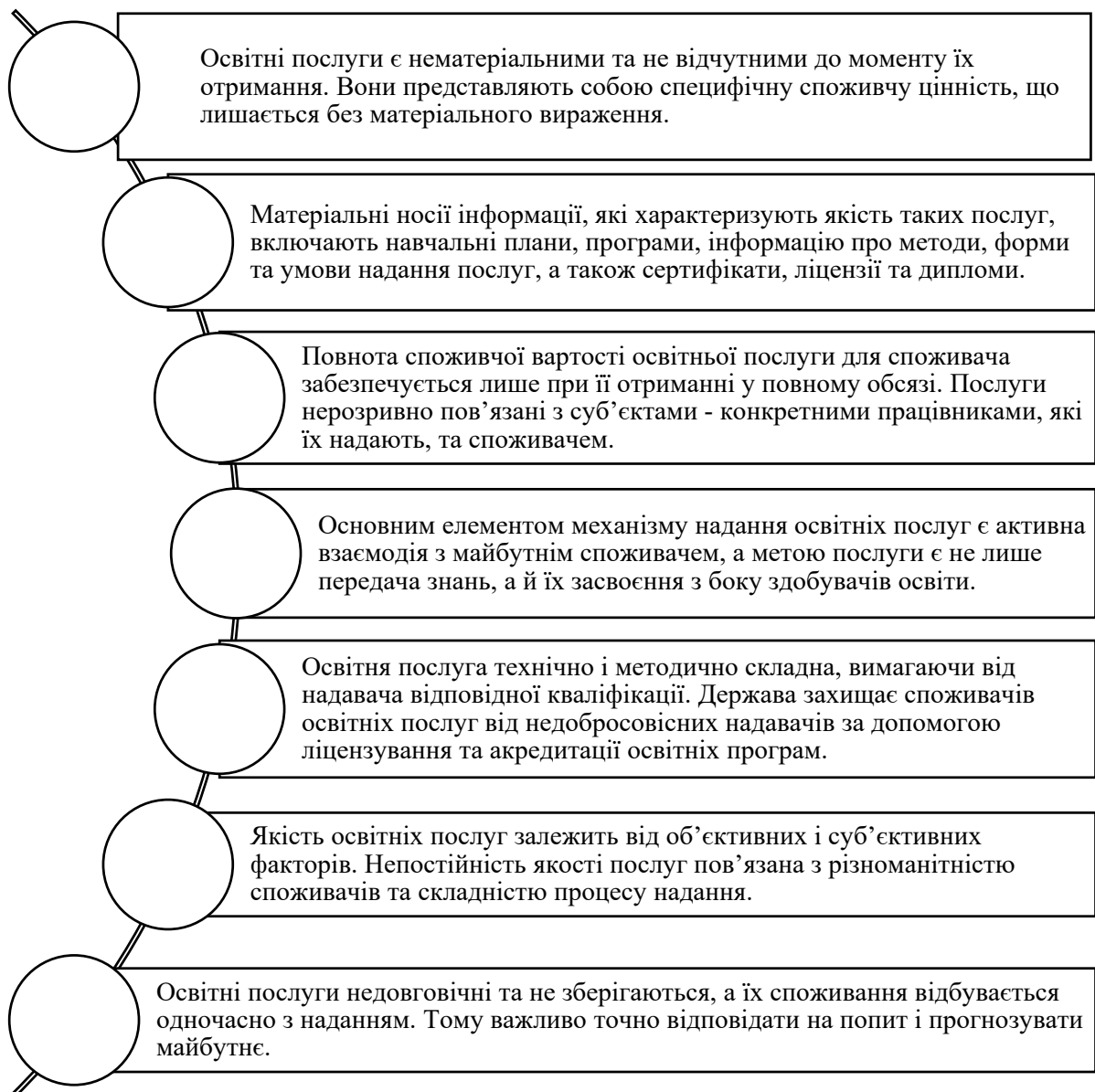

Рис. 1.2. Ознаки освітніх послуг

Джерело: побудовано на основі [9]

Невіддільність від джерела означає, що освітня послуга неможлива без присутності викладачів, що надають її. Будь-яка заміна викладача може вплинути на процес та результат освітньої послуги.

Непостійність якості визначається як залежність якості послуги від її виробників, часу та місця надання. Така непостійність особливо виразна у зв'язку з взаємодією студентів із викладачами та іншими факторами.

Незберігання підкреслює неможливість зберігання освітніх послуг для подальшого використання або продажу, оскільки вони не можуть бути

заготовлені заздалегідь як матеріальний товар.

Вітчизняні економісти вважають, що концепція освітньої послуги охоплює різноманітні складові [5]:

- основна послуга, що включає навчальну та виховну програму;
- послуга у реальному виконанні, яка визначається рівнем якості викладання, ідентифікацією закладу освіти та його репутацією, а також наданням додаткових сервісів, таких як гуртожиток, їдальня, спортивний комплекс та інші складові інфраструктурного потенціалу;
- маркетингова підтримка, що включає цінову політику, стратегію розподілу та маркетингову комунікацію.

Послуги у сфері освіти є важливим аспектом суспільного розвитку, який охоплює широкий спектр послуг, спрямованих на забезпечення навчання, розвитку та самореалізації індивідів. Основні освітні послуги включають загальну освіту, професійну освіту та вищу освіту, що формують основну базу знань і навичок, необхідних для інтеграції в суспільство та успішної кар'єри.

Додаткові освітні послуги доповнюють основну освітню програму і можуть включати заняття з мистецтва, спорту, мов, комп'ютерних навичок тощо. Ці послуги сприяють розвитку додаткових інтересів та навичок учнів, розширюючи їхні можливості для самовираження та творчого розвитку.

Крім того, у сфері освіти також надаються інші неосвітні послуги, які допомагають створити сприятливе середовище для навчання та розвитку. Це може включати в себе консультативну підтримку вчителів та студентів, психологічну підтримку, організацію культурно-освітніх заходів, забезпечення доступу до бібліотек та інформаційних ресурсів. Ці послуги сприяють створенню стимулюючого та підтримуючого середовища для навчання та розвитку особистості кожного учасника освітнього процесу.

Враховуючи викладене вище, можна сформулювати певну класифікацію освітніх послуг, яка наявна в сучасній науковій літературі. Освітні послуги класифікуються за різними критеріями (рис. 1.3).

Підсумовуючи різні точки зору, можна виділити основні підходи

науковців до поняття «освітня послуга»: особливий вид споживчої вартості, система знань, інформації, умінь та навичок, яка використовується для задоволення освітніх потреб, а також комплексний процес і результат освітнього процесу. Обсяг, зміст і характер освітніх послуг можуть бути різними залежно від різних факторів, таких як форма навчання, структура освіти, освітній ступінь тощо.

За сферами надання освітніх послуг	<ul style="list-style-type: none"> • додаткові дитячі освітні послуги, • додаткові шкільні (дошкільні) освітні послуги, • послуги з атестації учнів, що перебувають на домашньому навчанні, • додаткові освітні послуги для дорослих, тощо;
За видами освіти	<ul style="list-style-type: none"> • дошкільна, повна загальна середня, позашкільна, спеціалізована, професійна, фахова передвища, вища, освіта для дорослих, включаючи післядипломну освіту;
За формою послуги	<ul style="list-style-type: none"> • лекції, семінари, практичні заняття, виробничі практики, консультації, іспити, заліки;
За технологією навчання	<ul style="list-style-type: none"> • традиційні освітні послуги т • послуги, що надаються у формі дистанційного навчання;
За тривалістю надання	<ul style="list-style-type: none"> • короткострокові • середньострокові • довгострокові послуги з різними рівнями;
За результатами досягнення освітніх ступенів здобувачами освіти	<ul style="list-style-type: none"> • встановленими державою;
За способом відшкодування коштів за навчання	<ul style="list-style-type: none"> • безоплатні; • платні та; • із частковим відшкодуванням витрат;
За спеціалізацією	<ul style="list-style-type: none"> • дитяча творчість та розвиток, • поглиблена предметна підготовка, • професійна підготовка та перепідготовка кадрів.

Рис. 1.3. Класифікація освітніх послуг

Джерело: побудовано на основі [16]

Важливе значення має якість освітньої діяльності, яка визначається рівнем організації та забезпечення освітнього процесу.

1.2. Становлення та розвиток надання освітніх послуг в Україні

Досвід економічно розвинених країн демонструє, що високий рівень освіти сприяє соціально-економічному прогресу. У країнах з розвинутою освітньою системою зменшується безробіття, зростають доходи населення і покращується рівень життя. Така система стимулює інноваційну та наукову діяльність, використання новітніх технологій та розвиток наукових досліджень і винаходів. Україна також пройшла шлях трансформації своєї освітньої системи відповідно до загальних закономірностей ринкової економіки. Протягом останніх двох десятиліть українська система вищої освіти пройшла значні зміни. Впровадження широкого спектру інформаційних технологій, включаючи Інтернет, сприяло поступовому інтегруванню вищої школи України у світову освітньо-наукову спільноту.

Розвиток сучасної системи вищої освіти в Україні відбувався в умовах переходу від командно-адміністративної економіки до ринкової. На першому етапі цієї трансформації вищі навчальні заклади поєднували в собі риси обох систем - ринковий механізм господарювання ще не був налагоджений, а менеджмент не відповідав вимогам нової нормативно-правової бази. З розвитком ринкових відносин з'явилася потреба у нових кадрах для забезпечення функціонування різних сегментів ринку. Це призвело до зниження якості науково-педагогічних працівників, яким довелося перекваліфікуватися для підготовки нових кадрів, зокрема, для викладання нових дисциплін.

Як відзначає І. Сікорська, Україна успадкувала від Радянського Союзу відому у світі освітню систему, яка забезпечувала високий рівень грамотності та якісну підготовку з технічних і природничих дисциплін. Однак, навіть з великою кількістю українських фахівців, які працюють за кордоном, їхні знання часто не знаходять застосування в Україні.

Освітня політика повинна сприяти не лише збереженню наявного освітнього потенціалу, але й його використанню для розвитку суспільства. Це

передбачає критичний аналіз сучасного стану освітньої сфери з урахуванням світових тенденцій та виходу української освіти на світові ринки освітніх послуг.

У період з 1970-х по 1990-і роки освіту розглядали як монополію держави та інструмент для задоволення потреб тоталітарного режиму у кадрах. Ця система освіти була орієнтована на ідеологію протистояння з Заходом і мало розвинуту систему управління та організаційні засади. Водночас, ця система не дозволяла вільно взаємодіяти з міжнародними освітніми стандартами та інноваціями.

Сучасний ринок освітніх послуг в Україні сформувався з початком 1991 року і продовжує розвиватися в умовах ринкової економіки. Характеристиками цього ринку є його самостійний характер, тісний зв'язок з ринком праці, залежність від держави, яка одночасно його регулює та є його суб'єктом, а також його соціально-економічний характер [11].

Починаючи з 2014 року, система освіти в сучасній Україні стратегічно спрямована на євроінтеграцію. Це означає створення європейського простору вищої освіти, в якому закладам освіти відводиться ключова роль у розвитку європейського культурного виміру та сприянні соціально-економічному прогресу регіонів.

Ринок освітніх послуг в Україні розвивається в контексті загальних принципів ринкової економіки, проте він має свої специфічні особливості. Серед них варто відзначити високу динамічність, територіальну сегментацію та локальний характер, швидкість обороту капіталу та високу чутливість до ринкових умов, оскільки освітні послуги не можуть зберігатись або транспортуватись, а також індивідуальний підхід до виробництва. Ринкові відносини у сфері надання освітніх послуг мають свої особливості, пов'язані з державним регулюванням ключових послуг та обмеженням приватної підприємницької діяльності.

Сучасні навчальні заклади функціонують як виробники та постачальники освітніх послуг, а учні, студенти та їх батьки є споживачами,

що стають суб'єктами ринку освітніх послуг. Крім того, вищі навчальні заклади безпосередньо або опосередковано співпрацюють з іншими суб'єктами, такими як підприємства та організації, фінансові установи, видавництва журналів, кадрові агентства та інші (рис. 1.4)

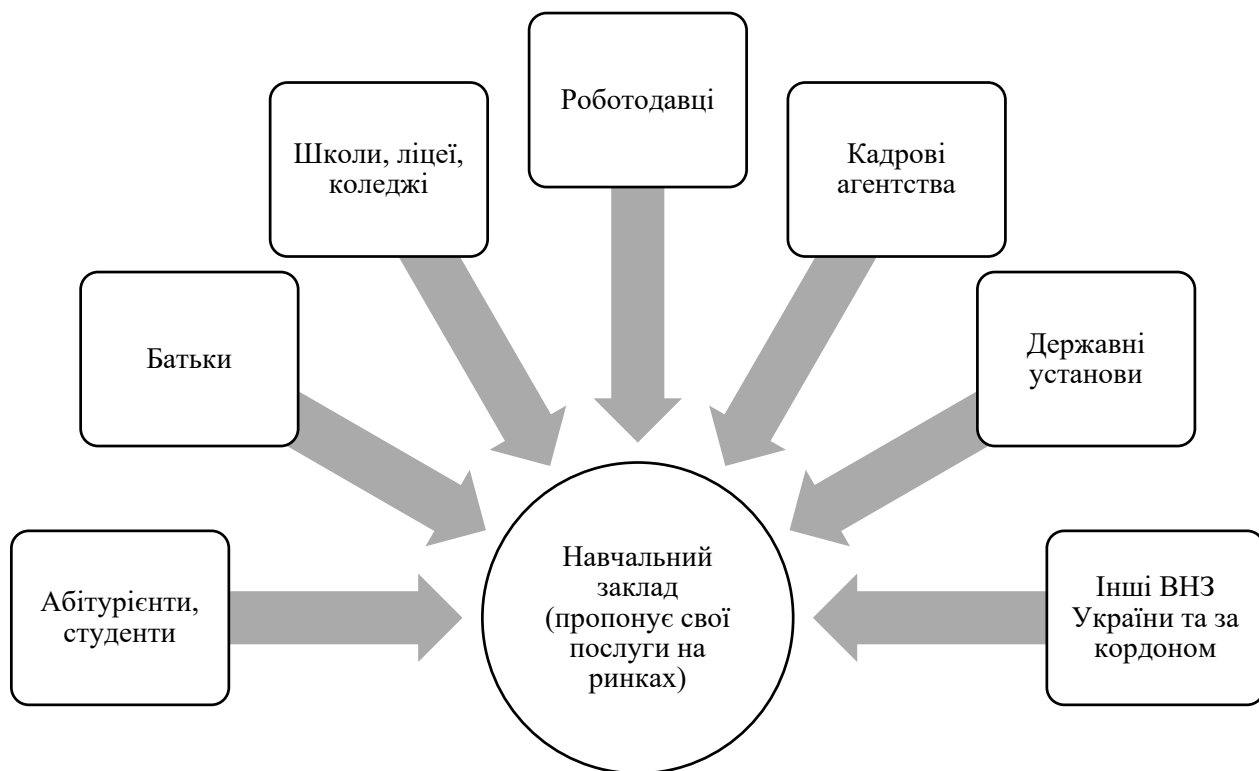

Рис. 1.4. Суб'єкти ринку освітніх послуг

Джерело: побудовано на основі [24]

Кожен з перерахованих суб'єктів має свої власні економічні інтереси: студенти прагнуть досягти балансу між вкладеними зусиллями у навчання та отриманим результатом як професіонали; потенційні роботодавці прагнуть мати випускників, які можуть ефективно вирішувати проблеми організації; держава прагне створити умови на ринку освітніх послуг і в галузі освіти загалом для забезпечення зростання кількості висококваліфікованих спеціалістів. Таким чином, кожен із них визначає власний попит на освітні послуги.

Пропозиція освітніх послуг також є важливою складовою ринку. Навчальні заклади пропонують освітні послуги як для студентів, так і для випускників та ринку праці. Проте, інфраструктура повільно реагує на потреби

ринкової економіки, особливо у встановленні партнерств між університетами та підприємствами. Спільна робота цих сторін може сприяти вирішенню проблеми безробіття.

Координація між суб'єктами ринку праці та освітніх послуг є важливою для забезпечення ефективного функціонування цих ринків. Система освіти повинна відповідати потребам економіки, зокрема, ринку праці. Оптимальне співробітництво між ними сприяє гармонізації їхніх інтересів та досягненню ефективності в цілому. Головними учасниками ринку праці та освітніх послуг є країна, навчальні заклади, роботодавці та працівники.

Освітній процес в Україні складається з різних рівнів, які включають початкову, середню, вищу, дошкільну та позашкільну освіту, а також професійно-технічну освіту. Рівні вищої освіти включають технікуми, коледжі, інститути, університети та академії. Проте, в Україні спостерігається серйозна соціально-економічна криза, яка має руйнівні наслідки для ринку освітніх послуг. По-перше, ця криза призвела до раптового скорочення державного фінансування освіти. З початком ринкових трансформацій держава розглядає витрати на освіту лише як тягар для бюджету та намагається зменшити ці витрати до мінімуму.

Ринок освітніх послуг представляє собою середовище та сферу виробництва, просування, реалізації і споживання освітніх послуг. Крім того, під ним розуміються матеріальні взаємовідносини між учасниками навчального процесу: студентами, навчальними закладами, які надають освітні послуги, а також фізичними і юридичними особами, які їх фінансують і яким чином регламентують [1].

У період ринкової економіки система надання освітніх послуг була державною монополією і значно відрізнялась від сучасного стану. Формування повноцінного ринку освітніх послуг розпочалося недавно, проте деякі його особливості та тенденції розвитку вже можна проаналізувати. Аналіз процесу його становлення та формування структури має важливе теоретичне і практичне значення, особливо для визначення перспектив та

стратегічних напрямків його розвитку та розробки комплексу заходів щодо регулювання [4].

На сьогоднішній день суспільна вага системи освіти значно зростає. Глобальні та стрімкі зміни в політичному, технологічному, економічному та соціальному розвитку світової цивілізації перетворили її на стратегічний фактор прогресу суспільства. Розвиток системи освіти, підвищення рівня освіти та професійної підготовки населення безпосередньо пов'язані з рівнем розвитку соціокультурної сфери.

На сучасному етапі розвитку ринок освітніх послуг є великим мультигалузевим економічним середовищем, де створюються значущі складові національного багатства - знання, інтелектуальний розвиток, уміння та навички особистостей, які мають потенціал для подальшого внеску у розвиток країни. Результати діяльності ринку освітніх послуг виступають як інвестиції у виробництво [40]. В період перед ринковим етапом економіки надання освітніх послуг було виключно державною монополією і значно відрізнялося від сучасного стану.

Багато проблем, що виникли в умовах переходу до ринкових відносин, залишилися невирішеними й досі. Сьогодні існують певні негативні тенденції у вищій освіті України (рис. 1.5).

У такій системі освіти ключове значення має мотивація студентів, які прагнуть забезпечити собі стабільний розвиток та реалізувати свій потенціал.

Швидкий розвиток інформаційних технологій та їх повсякденне використання неухильно породжує нові виклики та відкриває нові можливості для галузі освіти. Сьогодні в Україні постає необхідність в освоєнні нових підходів до організації освітньої системи, враховуючи сучасний стан розвитку людства, зокрема глобалізацію, інформатизацію та прискорення темпу життя.

З ростом ринкових відносин змінюються освітні потреби та їх структура. Для забезпечення високого рівня підготовки фахівців державі необхідно збалансувати державну та приватну системи вищої освіти, адаптувати їх до регіональних потреб, визначити зміст освіти, відповідний суспільним запитам

та забезпечити наступність в навчанні. Також важливо розробити та впровадити такі технології навчання, які максимально враховують індивідуальні потреби особистості.

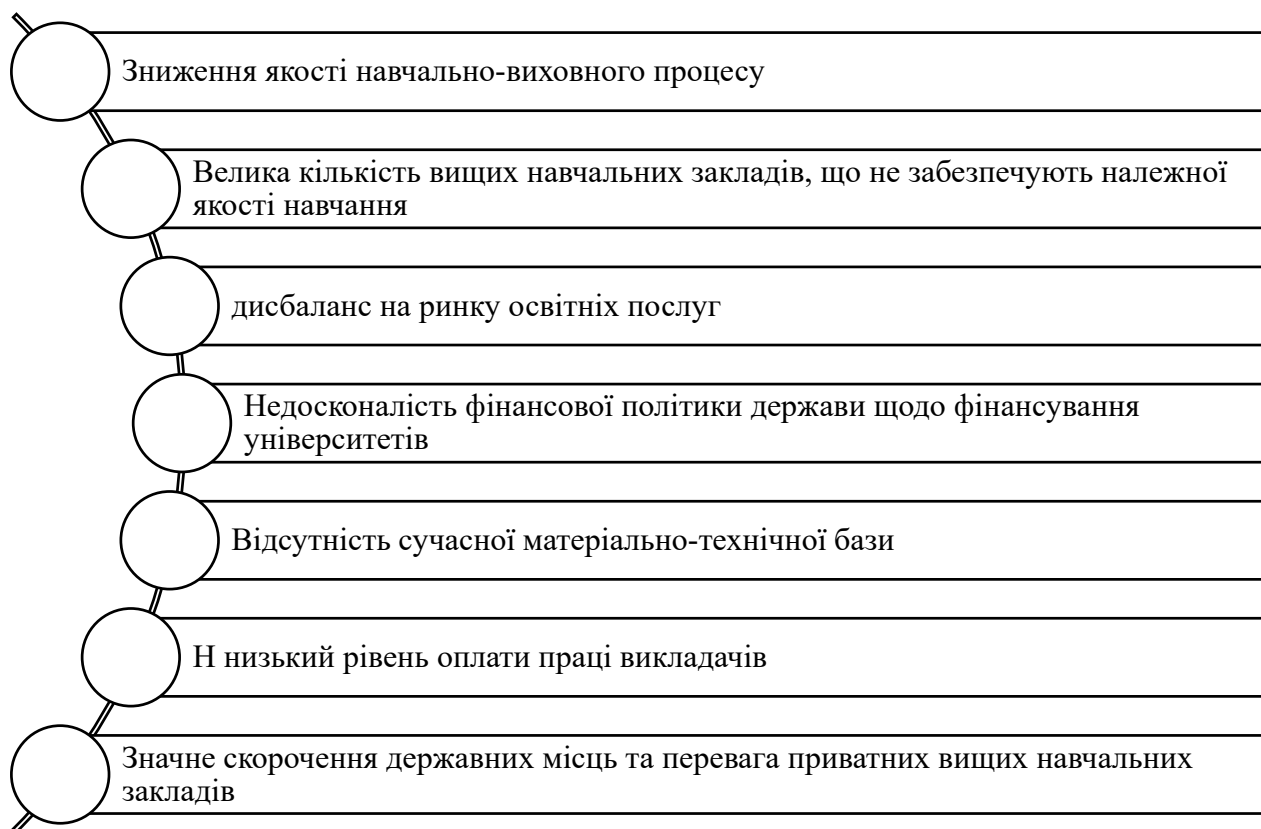

Рис. 1.5. Негативні тенденції розвитку вищої освіти України

Джерело: побудовано на основі []

Основні особливості освітніх послуг вищих навчальних закладів сьогодні полягають у їхній високій інтелектуальності та складності знань, які студенти повинні не лише засвоїти, але й вміти застосовувати на практиці. Підвищується також роль міжнародних навчальних програм та форм дистанційної освіти.

Протягом періоду з серпня 2019 року і після 24 лютого 2022 року розвиток системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів відбувався в умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану, що призвело до переходу даної системи на дистанційний формат. Це породило нові вимоги як до провайдерів, так і до отримувачів цих послуг, зокрема, стало актуальним питання якості та доступності дистанційних курсів для задоволення потреб педагогічних

працівників.

У 2019 та 2020 роках багато провайдерів підвищення кваліфікації виявилися недостатньо підготовленими до таких змін і вимушено мусили швидко адаптуватися. Це призвело до певної формалізації надання освітніх послуг і негативно позначилося на їх якості. Важливою проблемою стало недостатнє технічне забезпечення споживачів таких послуг, а також їхня низька кваліфікація у використанні систем дистанційного навчання, що вплинуло на кінцевий результат.

Деякі керівники освітніх установ не були готові до змін, які були ініційовані трансформаціями законодавства, через що вони намагалися залишитися при старих методах управління. Проте зараз ситуація поступово покращується, як показує наше дослідження, результати якого опубліковані у роботі, що присвячена проблемам управління процесом диверсифікації освітніх послуг з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на регіональному рівні.

Значний прогрес в досягненні цієї мети було зроблено завдяки впровадженню норм тендерного законодавства, зокрема за допомогою системи Prozorro. Важливою є також позиція керівників освітніх закладів, багато з яких ще не готові до демократизації та диверсифікації послуг з підвищення кваліфікації, і намагаються заважати участі вчителів у альтернативних формах навчання, висуваючи неправомірні вимоги. Це особливо відчутно при аналізі окремих освітніх закладів.

Таким чином, ситуація буде поступово покращуватися в процесі проведення Державною службою якості освіти інституційних аудитів, зокрема, при вивченні третього напрямку, який стосується педагогічної діяльності закладів освіти. Планується провести аналіз суб'єктів підвищення кваліфікації, з якими співпрацюють педагогічні працівники закладів освіти.

На 1 січня 2023 року у Реєстрі суб'єктів освітньої діяльності «Заклади вищої освіти» Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО) було зареєстровано 736 закладів вищої освіти.

За формами власності ці заклади розподілені наступним чином (рис. 1.6) [39]:

– 439 – державна власність;

– 49 – комунальна;

– та 248 – приватна.

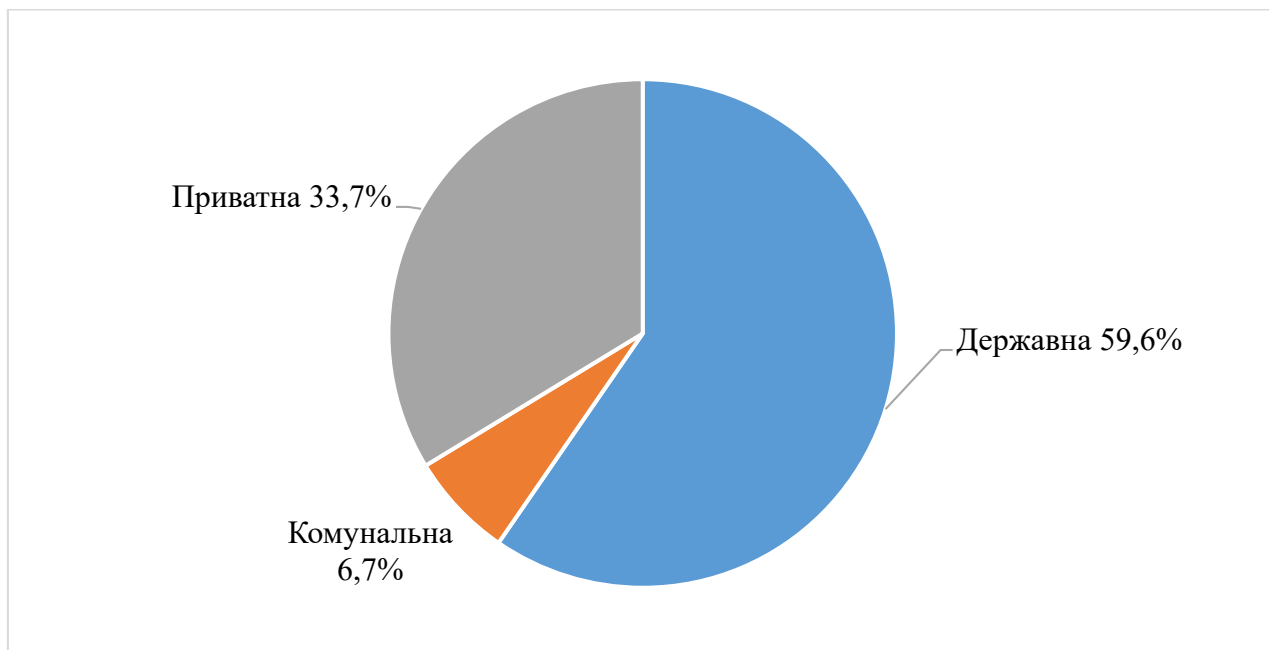

Рис. 1.6. Розподіл закладів вищої освіти за формами власності

Джерело: побудовано на основі [39]

Станом на 1 січня 2023 року в Реєстрі суб'єктів освітньої діяльності «Заклади вищої освіти» Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО) було зареєстровано 191 заклад у категорії «Наукові інститути (установи)». З них лише один заклад є приватною власністю, решта — державною. Дві третини закладів цієї категорії (126) розташовані у місті Київ. Крім того, є кілька закладів у Харківській (27), Львівській (11), Дніпропетровській, Київській та Одеській областях (по 6). У решті регіонів є лише 1–2 наукові заклади або взагалі відсутні (11 регіонів).

Узагальнена інформація про студентів за формами навчання, джерелами фінансування та рівнями освіти наведена в таблиці 1.1.

Інформація про співвідношення студентів в залежності від форми власності закладу вищої освіти, джерел фінансування та форми навчання представлена у таблиці 1.2.

Згідно з даними, поданими на рисунку 1.2.10 та в таблиці 1.2.4, більшість студентів, які отримують ступінь «молодший бакалавр» (94,5%), навчаються в державних вищих навчальних закладах, в той час як участь закладів інших форм власності наразі мінімальна.

Таблиця 1.1

Розподіл здобувачів за рівнями вищої освіти

Рівень освіти	Денна (здобувачі, що навчаються за кошти державного або місцевого бюджетів)	Денна (здобувачі, що навчаються за кошти фізичних та/або юридичних осіб)	Заочна (здобувачі, що навчаються за кошти державного або місцевого бюджетів)	Заочна (здобувачі, що навчаються за кошти фізичних та/або юридичних осіб)	Вечірня (здобувачі, що навчаються за кошти державного або місцевого бюджетів)	Вечірня (здобувачі, що навчаються за кошти фізичних та/або юридичних осіб)	Разом
Молодший бакалавр	1170	1413	11	297	0	0	2891
Бакалавр	268844	294761	19033	146119	36	713	729506
Магістр	85653	134740	6206	82373	0	325	309297
Доктор філософії	13053	12070	97	6511	2954	341	35026
Доктор мистецтва	71	48	0	1	0	0	120
Спеціаліст	5	329	1	510	0	0	845
Разом	368796	443361	25348	235811	2990	1379	1077685

Джерело: побудовано на основі [39]

Щодо розподілу студентів за ступенем «бакалавр», відповідні показники для закладів державної, приватної та комунальної власності складають відповідно 87,6%, 9,9% та 2,5%. Для ступеня «спеціаліст» ці показники становлять 15,3%, 75,1% та 9,6%, для ступеня "магістр" - 89,1%, 9,5% та 1,4%, для ступеня "доктор філософії" - 90,1%, 8,4% та 1,5%, а для ступеня "доктор мистецтва" - 92,5%, 0% та 7,5%.

На 1 січня 2023 року в базі ЄДЕБО містилося 145 114 записів про науково-педагогічних працівників (НПП). Проте у випадках, коли одна особа

займала декілька посад як науково-педагогічний працівник, кожна з цих посад була відображена окремим записом у базі. Щоб здійснити підрахунок «унікальних» науково-педагогічних працівників та провести подальший аналіз, дублюючи записи з ідентичними прізвищами, ім'ями та по батькові було вилучено. Як результат, отримано дані про 119533 науково-педагогічних працівників.

Таблиця 1.2

Розподіл здобувачів за закладами вищої освіти різних форм власності та формами навчання

Форма власності	Денна (здобувачі, що навчаються за кошти державного або місцевого бюджетів)	Денна (здобувачі, що навчаються за кошти фізичних та/або юридичних осіб)	Заочна (здобувачі, що навчаються за кошти державного або місцевого бюджетів)	Заочна (здобувачі, що навчаються за кошти фізичних та/або юридичних осіб)	Вечірня (здобувачі, що навчаються за кошти державного або місцевого бюджетів)	Вечірня (здобувачі, що навчаються за кошти фізичних та/або юридичних осіб)	Разом
Державна	358465	374470	24952	186711	2936	807	948341
Приватна	275	60974	35	43297	0	368	104949
Комунальна	9921	7446	348	4868	54	204	22841
Разом	368661	442890	25335	234876	2990	1379	1076131

Джерело: побудовано на основі [39]

Практично 60% НПП мають наукові ступені, зокрема 13,5% мають ступінь доктора наук, а 46% - кандидата наук чи доктора філософії.

Проте в гендерному аспекті ситуація має суттєві відмінності. Наприклад, серед чоловіків питома вага осіб із науковими ступенями становить 77,2%, в той час як серед жінок цей показник лише 62,3%. Крім того, серед чоловіків значно більше докторів наук - 20%, порівняно з 9,2% серед жінок.

На початок лютого 2023 р. у базі ЄДЕБО було представлено (за рівнями вищої освіти) (рис. 1.8):

- бакалавр – 17184 освітні програми;

- магістр – 15123 освітні програми;
- доктор філософії – 2833 освітні програми;
- доктор мистецтва — 11 освітніх програм;
- молодший бакалавр — 485 освітніх програм.

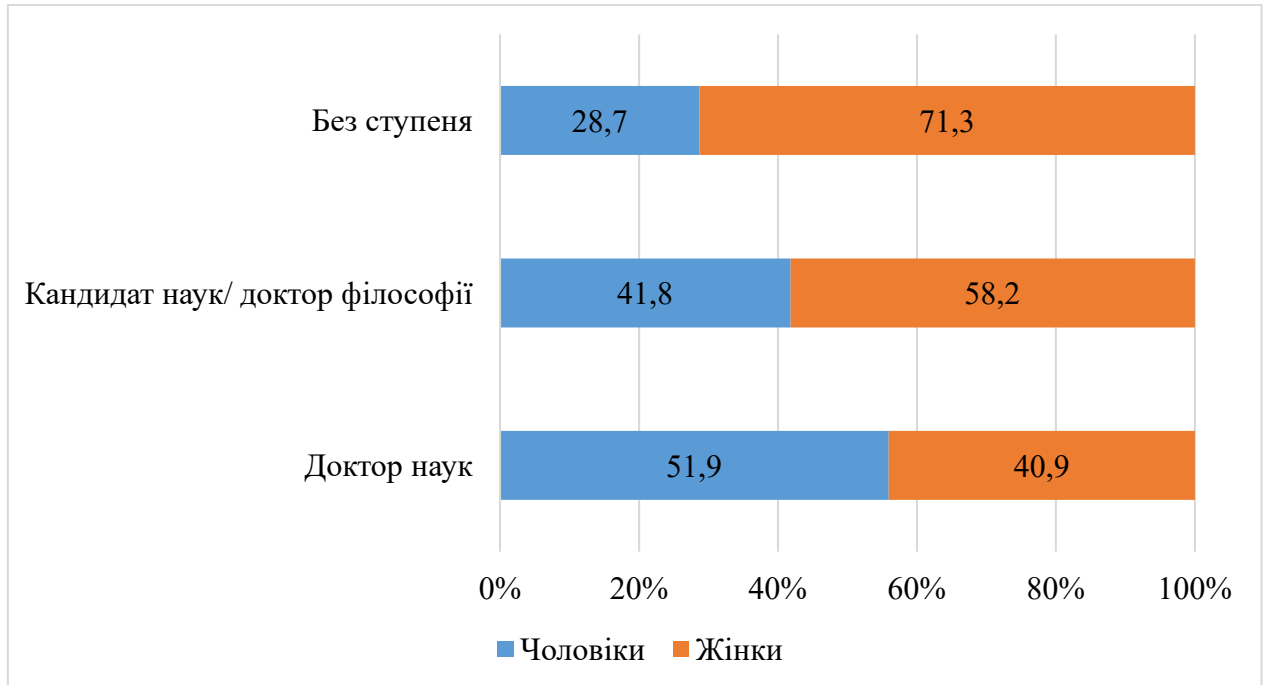

Рис. 1.7. Гендерний баланс наявності наукових ступенів у науково-педагогічних працівників, %

Джерело: побудовано на основі [39]

Аналізуючи дані про переміщення закладів вищої освіти (ЗВО) до безпечніших регіонів України, можна зробити кілька важливих висновків. Перш за все, варто звернути увагу на те, що значна частина з переміщених ЗВО, а саме 19 університетів, раніше розташовувалася у Донецькій та Луганській областях, які зазнали особливо великих втрат під час війни на Донбасі. Крім того, по три ЗВО були переміщені в Херсонську і Запорізьку області, а всі університети останньої були перенесені до обласного центру.

Цей процес також показує активність деяких регіонів у прийнятті переміщених закладів. Найбільш активними у цьому виявилися Дніпропетровська, Запорізька та Хмельницька області, які прийняли по три ЗВО кожна. Це свідчить про готовність та здатність деяких регіонів забезпечувати безпеку та інфраструктуру для вищих навчальних закладів.

Крім того, цей процес демонструє велику регіональну диференціацію в Україні. Переміщення ЗВО були розподілені нерівномірно, з урахуванням різних геополітичних та соціально-економічних факторів в різних регіонах країни. Це свідчить про потребу в індивідуальному підході до кожного випадку переміщення закладу вищої освіти з урахуванням специфіки та потреб конкретного регіону.

Загалом, переміщення ЗВО до безпечних регіонів України є важливим кроком для забезпечення доступу до вищої освіти для студентів і забезпечення стабільності в умовах війни. Такий процес також відображає складну геополітичну та соціально-економічну ситуацію в країні, яка потребує індивідуального та ретельно обґрунтованого підходу для кожного випадку переміщення ЗВО.

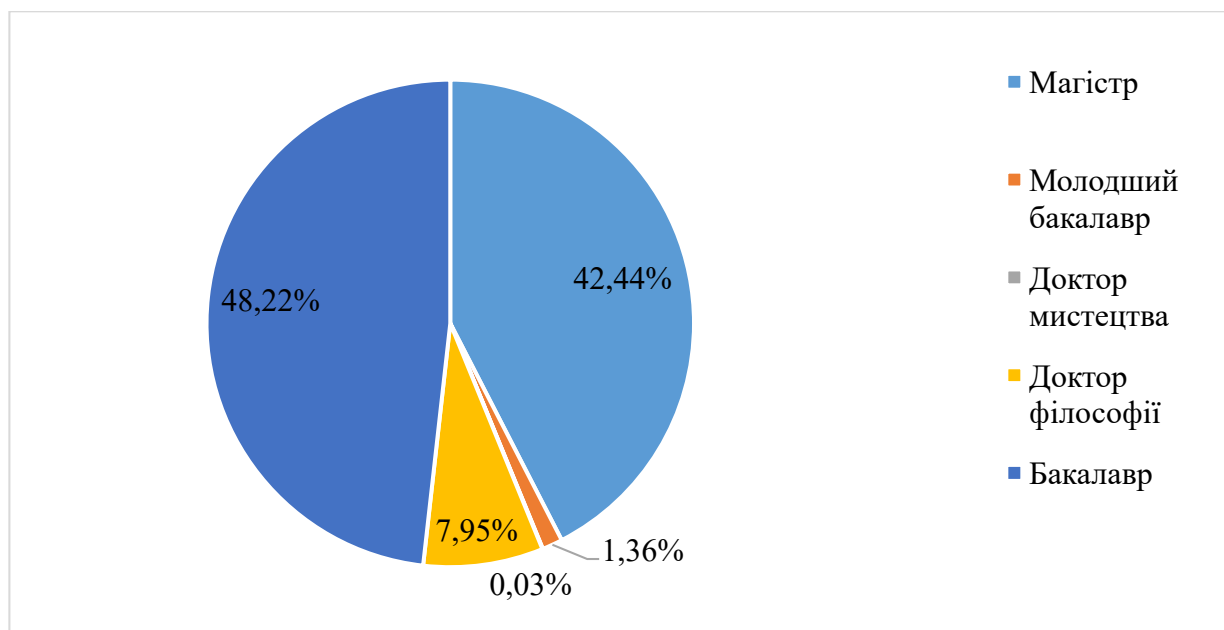

Рис. 1.8. Розподіл освітніх програм за рівнями вищої освіти

Джерело: побудовано на основі [39]

Усього 11 регіонів країни прийняли ці ЗВО, а також університети були переміщені до різних міст, включаючи Миколаїв, Івано-Франківськ, Луцьк, Кропивницький, Тернопіль, Київ, Рівне, а також до міст Полтавської області. Більшість з переміщених університетів розташовується в галузево споріднених місцях з іншими закладами освіти.

За даними ЄДЕБО, на 1 січня 2023 року у цих університетах навчалось

приблизно 41 тисяча студентів (Додаток А).

На сьогоднішній день очевидно, що керівники закладів освіти повинні створити систему професійного розвитку педагогічних працівників, яка б включала в себе диверсифікацію освітніх послуг з підвищення кваліфікації.

Однак важливо зрозуміти, що успішна диверсифікація освітніх послуг потребує правильної організації і значно впливає на якість освітніх послуг, які надає конкретний заклад освіти. Аналіз ситуації показує, що значна частина вчителів, які є споживачами освітніх послуг з підвищення кваліфікації, залишаються пасивними і не активно залучаються до цього процесу. Дослідження показують, що лише третина вчителів активно шукає альтернативні форми підвищення кваліфікації для отримання якісної освітньої послуги.

Загалом, ринок освітніх послуг в Україні наразі не в змозі повністю задовольнити потреби роботодавців у кадрах та ефективно реагувати на їхні зміни. Коригування відносин між суб'єктами ринку, оптимізація системи державного фінансування та підвищення ефективності державної політики в освіті вищої кваліфікації стають на сьогодні нагальними завданнями.

1.3. Роль адміністративно-правового регулювання у сфері надання освітніх послуг

Державне регулювання ринку освітніх послуг - це спосіб управління господарськими відносинами між учасниками ринку, який не базується на принципах ринку. Це означає, що утворюються формальні обмеження та контрольні механізми в процесі виробництва, обміну та споживання освітніх послуг. Державне вплив на інституційну структуру ринку освітніх послуг здійснюється шляхом застосування адміністративних та економічних засобів.

У контексті України, державне регулювання ринку освітніх послуг стосується надання освітніх послуг недержавними навчальними закладами та державними установами за умов бюджетного фінансування.

Україна, як суб'єкт ринкових відносин, регулює внутрішній ринок освітніх послуг за допомогою правових інструментів. Це включає адміністративні методи впливу, створення законодавчої бази та механізмів контролю. Основні правові інститути, що регулюють цей ринок, включають Конституцію, Цивільний кодекс, Закон «Про освіту» та інші нормативно-правові акти. Однак система правового регулювання залишається централізованою, з недостатньою гнучкістю та швидкою адаптацією до змін. Це особливо стосується загальноосвітніх установ, які мають більшу бюрократизацію порівняно з установами вищої освіти [19].

Законодавство про освіту дозволяє органам місцевого самоврядування на трьох рівнях адміністративно-територіального устрою створювати освітні заклади. Як засновники таких закладів, вони мають широкі повноваження.

Надання освітніх послуг є провідним напрямом діяльності освітнього закладу. Порядок здійснення освітньої діяльності регулюється Законом України «Про освіту».

Адміністративно-правові норми Закону України «Про освіту» [43] встановлюють суб'єктів державної політики у сфері освіти, які визначають та реалізують стратегічні напрями діяльності в цій сфері. Закон також встановлює засади та принципи освітньої діяльності. Згідно з частиною другою статті 5 цього Закону, державну політику у сфері освіти визначає Верховна Рада України, а відповідно до неї реалізують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, інші центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування [52].

У Законі України «Про освіту» визначено і обґрунтовано ключові орієнтири, які визначають стратегічні пріоритети в освітній галузі. Ці орієнтири включають [43]:

- роль освіти як державного пріоритету, спрямованого на інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства;
- фінансування освіти як інвестиції в людський потенціал та сталий розвиток суспільства і держави;

- створення умов для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами, зокрема шляхом інклюзивного навчання;
- розвиток нової української школи, що передбачає зміну освітнього середовища та стандартів здобуття освіти;
- чітке визначення видів та форм здобуття освіти, а також структурування рівнів освіти;
- формування ефективної системи забезпечення якості освіти та підвищення її престижності;
- сприяння міжнародному співробітництву в галузі освіти та наукових досліджень.

Ці орієнтири визначають стратегічні цілі та завдання в галузі освіти, спрямовані на покращення якості освіти та забезпечення конкурентоспроможності нації у глобальному контексті.

У контексті законодавства, поняття освітньої послуги визначається як комплекс дій, спрямованих на досягнення конкретних результатів навчання за певну вартість. Проте ця формулювання не є повністю вичерпною, що свідчить про недолік у законодавстві, оскільки не враховує всіх аспектів освітньої діяльності.

Необхідно провести подальше дослідження у сфері освіти для більш точного визначення освітніх послуг. Незважаючи на існуючий обсяг аналізу концепцій послуг, особливу увагу слід звернути на розуміння освітніх послуг і їх правове визначення.

Потрібно зазначити, що не існує загальноприйнятої точки зору щодо правової сутності категорії «освітні послуги». Це може бути викликано теоретичною недостатньою розробленістю загальної правової категорії «послуга», що потребує уточнення та розширення в контексті освіти [43].

Також слід відзначити, що поки не існує чіткої теоретично обґрунтованої концепції «послуги» як правової категорії та її варіанту - освітньої послуги. До недавнього часу послуги не були визнані об'єктом цивільного права, але це змінилося з включенням їх до статті 177 Цивільного

кодексу України. Однак, як вказується у назвах та змісті статей розділу 63 Цивільного кодексу України, норми, що в ньому містяться, мають загальний та імперативний характер [52].

Родове поняття послуги наведено у частині 1 статті 901 ЦК України, де вона описується як дія або діяльність, спрямована на досягнення позитивного результату, який споживається користувачем під час виконання виконавцем своїх обов'язків.

Мета розділу 63 Цивільного кодексу України полягає у регулюванні широкого спектру послуг, оскільки загальні положення стосуються лише зобов'язання виконавця надати послугу, яка використовується під час виконання певної дії або діяльності (частина 1 статті 901 ЦК України), та вимоги, що виконавець надає послугу особисто (частина 1 статті 902 ЦК України) [52]. Цивілісти ставлять перед собою завдання створення єдиної концепції послуг, що охоплює всі їх види. При цьому, основою для такої концепції служить економічний характер послуг.

У сфері майнових оборотів беруть участь послуги як економічне благо, яке, за переважною думкою вчених-економістів, представляє собою виконання різних дій. Проте, зазвичай не вказується на конкретний характер цих дій. Ці ознаки послуг можна розповсюдити і на освітні послуги, які в своїй суті також можна описати як поведінку, що виконується виконавцем. Тобто, дії виконавця визначають освітню послугу.

Військова агресія Російської Федерації суттєво позначилася на всіх сферах життя в Україні, що призвело до порушення роботи багатьох закладів вищої освіти. У зв'язку з повним масштабним військовим вторгненням Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року, законодавчі обмеження, що були введені в умовах воєнного стану, нашкодили освітнім процесам (перший раз введені Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 на строк до 26 березня 2022 р., а потім продовжені до 25 травня 2022 р. [41].

Указом від 18.04.2022 № 259/2022, та 18 травня Указ Президента

України про подовження воєнного стану від 25 травня 2022 року на 90 днів до 23 серпня 2022 року.) [8], і з урахуванням листа Міністерства освіти і науки України «Про організацію освітнього процесу» від 25.02.2022 року № 1/3277-22 [9], керівництво закладів вищої освіти прийняло рішення про призупинення навчального процесу або продовження надання освітніх послуг у дистанційному форматі.

Крім того, слід відзначити локальні нормативні акти, що регулюють діяльність учасників ринку. Основна відмінність цих актів від перелічених вище полягає в тому, що перші забезпечують пряме регулювання ринку державою, у той час як другі створюються на основі перших самими закладами вищої освіти, що надає останнім більшу автономію [49]:

1) Положення про структурні підрозділи, прийняті Вченою радою закладу вищої освіти і схвалені ректором;

2) правила внутрішнього розпорядку, затверджені конференцією колективу закладу вищої освіти;

3) посадові інструкції, схвалені ректором за пропозицією керівників структурних підрозділів;

4) типові норми часу для розрахунку обсягу навчальної роботи та інших основних видів робіт, які виконуються професорсько-викладацьким складом університету;

5) накази і розпорядження ректора;

6) рішення Вченої ради університету;

7) розпорядження проректорів, деканів, завідувачів кафедр;

8) рішення керівників інших підрозділів, а також рішення вчених рад факультетів і кафедр.

Питання забезпечення якісних освітніх послуг та підвищення ефективності роботи освітніх закладів стало особливо актуальним для українських громад після запровадження процесу децентралізації влади та реалізації процесу добровільного об'єднання громад.

Заклади освіти, діючи у вказаному напрямку, мають за мету забезпечити

інтенсивну та успішну адаптацію студентів як до нової системи соціальних відносин, що склалася в непростий для країни період, так і до нової форми навчання. У зв'язку з воєнним станом, оголошеним в Україні, організація освітнього процесу в закладах вищої освіти відбувається з урахуванням поточної ситуації у регіоні, де вони розташовані. Внаслідок продовження дистанційного навчання студенти стикаються із такими труднощами, як [51]:

- нова термінологія у предметних та професійних галузях;
- раптові зміни в змісті та обсягу навчального матеріалу, формах занять;
- відсутність навичок у самостійній роботі;
- нестандартні взаємини у системі «викладач – студент»;
- нове соціальне середовище та зміни у формах поведінки.

Україна реформує сферу освіти шляхом децентралізації з акцентом на роль органів місцевого самоврядування. Ця необхідність виникає з численних проблем, які можуть бути вирішені на місцях, таких як:

- нерівномірна наповнюваність класів та шкіл;
- викладання предметів педагогами-нефахівцями, особливо у сільських районах;
- застарілість та енергозатратність будівель, технічна зношеність інфраструктури;
- затратність утримання шкіл з малою наповнюваністю;
- невідповідність системи позашкільної роботи потребам дітей, а часто й її відсутність на певних територіях;
- недоступність дошкільної освіти, особливо у сільських районах.

Національна доктрина розвитку освіти визначає пріоритетні напрями державної політики в цій сфері (рис. 1.9) [53].

Введення в Україні воєнного стану нафлагманить необхідність перегляду підходів до акредитації освітніх програм. Ухвала № 295, ухвалена Кабінетом Міністрів України 16 березня 2022 року, є важливим кроком для забезпечення стабільності у сфері вищої освіти в умовах воєнного конфлікту. Згідно з цією ухвалою, термін дії сертифікатів закладів вищої освіти та

сертифікатів про акредитацію освітніх програм буде автоматично продовжено до 1 липня наступного року після закінчення або скасування воєнного стану.

Ухвала № 295 свідчить про розуміння урядом важливості забезпечення стабільності в освітній галузі в умовах кризи. Це рішення дозволить українським вишам продовжити свою освітню діяльність без перешкод протягом складних умов воєнного конфлікту, забезпечуючи стабільність для студентів і викладачів.

Для реалізації ухвали № 295 був розроблений Тимчасовий порядок акредитації освітніх програм в умовах воєнного стану. Цей порядок був затверджений рішенням Національного агентства від 14 квітня 2022 року. Його прийняття вказує на серйозний підхід до забезпечення якості вищої освіти в умовах воєнного конфлікту і становить важливий крок для збереження нормального функціонування освітніх програм.

Рис. 1.9. Пріоритетні напрями державної політики в сфері освіти

Джерело: побудовано на основі [53]

Продовження акредитації освітніх програм в умовах воєнного стану та

прийняття відповідних нормативних документів є важливим кроком для забезпечення ефективного організації освітнього процесу в умовах кризи, і це стає окремою частиною загальної системи забезпечення якості вищої освіти.

В контексті складнощів, спричинених воєнним станом та агресією російської федерації, удосконалення процесу акредитації освітніх програм набуває важливості для закладів вищої освіти в Україні. Національне агентство з урахуванням вимог законодавства розробило проєкт Тимчасового положення про акредитацію, яке знаходиться на розгляді для затвердження. Це положення становить основу для проведення акредитації освітніх програм та є важливим інструментом забезпечення якості вищої освіти в умовах воєнного конфлікту.

Крім того, у контексті змін у законодавстві, було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України щодо процедури присудження ступеня доктора філософії та розгляду скарг на академічне порушення. Національне агентство відповідно розробило та затвердило відповідний Порядок, який визначає процедуру розгляду скарг на порушення у дисертаціях та наукових публікаціях.

Усі вищезазначені заходи грають важливу роль у забезпеченні якості освіти в умовах конфлікту та виконанні вимог законодавства у сфері освіти в Україні. Вони сприяють підтримці академічної чесності, розвитку якісних освітніх програм та просуванню вищої освіти в країні. Зокрема, розроблений і затверджений Порядок розгляду повідомлень про порушення захисту дисертацій є важливим кроком у забезпеченні академічної доброчесності та може призвести до скасування рішень про присудження вчених ступенів.

Додатково, пропозиції Національного агентства щодо законодавчого забезпечення якості вищої освіти виявляються важливими для удосконалення механізмів контролю та забезпечення якості навчання в українських закладах вищої освіти. Ці пропозиції передбачають розвиток і удосконалення системи вищої освіти відповідно до сучасних вимог та стандартів.

Заходи, ініційовані Національним агентством, свідчать про зростаючу

увагу до питань академічної доброчесності та якості освіти в Україні. Це свідчить про готовність системи освіти адаптуватися до сучасних викликів та вдосконалювати свої механізми функціонування для забезпечення високого стандарту навчання та дотримання етичних норм у науковій сфері [49].

Досвід Національного агентства у захисті принципів академічної доброчесності в публічному просторі та в судах підкреслює необхідність прийняття спеціального закону, який визначатиме основні вимоги та процедури забезпечення академічної доброчесності.

Проект Закону України «Про академічну доброчесність» містить основні вимоги щодо забезпечення академічної доброчесності, методи її забезпечення, види порушень та заходи реагування на такі порушення.

Законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення якості вищої освіти» передбачено можливість проведення постакредитаційного моніторингу [38]. Тривалість дії сертифікату про акредитацію встановлюється на п'ять років, для умовної акредитації - на один рік. Ці зміни сприятимуть подальшому розвитку системи забезпечення якості вищої освіти та її відповідності європейським стандартам, оскільки вони відповідають стандартам і рекомендаціям забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG-2015).

Запропонований законопроект містить механізм вдосконалення процедури оскарження рішень Національного агентства, що стане ефективним інструментом у захисті інтересів усіх суб'єктів акредитаційних відносин.

Крім того, законопроект поліпшує правове регулювання існуючих механізмів акредитації освітніх програм, здійснення інституційної акредитації, створює належні умови для проведення акредитації недержавними організаціями забезпечення якості вищої освіти. Також Національне агентство отримує можливість проведення постакредитаційного моніторингу, що відповідає світовій практиці забезпечення якості вищої освіти.

РОЗДІЛ 2

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз зарубіжного досвіду надання освітніх послуг

У сфері адміністративного права в розвинених країнах Заходу існує добре усталений правовий механізм адміністративних послуг, який діє протягом багатьох десятиліть і відображає роль демократичної держави відносно громадян і суспільства. Сьогодні адміністративні послуги, як область взаємодії між державою, місцевими органами влади та громадянами, отримують нові відтінки: людина все частіше розглядається як клієнт і споживач послуг, що надаються відповідними установами, і їх діяльність оцінюється з точки зору задоволення потреб і конкретних запитів клієнта.

Варто відзначити, що в європейських країнах не використовується термін «адміністративні послуги» у тому значенні, як в Україні. Усі послуги, які надаються публічним сектором і за які відповідальність несе державна адміністрація, називаються «публічними послугами». Це також включає послуги, які надаються у сферах комунальних, побутових, соціальних і освітніх послуг. Дефініція «послуги» акцентує увагу на виконанні обов'язків держави перед приватними особами, спрямованих на юридичне оформлення умов, необхідних для забезпечення належного виконання ними своїх прав і захисту їх законних інтересів [30].

У законодавстві багатьох європейських країн існують нормативно-правові акти, що регулюють процес надання адміністративних послуг. Наприклад, у Німеччині, Естонії, Швейцарії, Швеції є закони про адміністративну процедуру, в Австрії - Загальний закон про адміністративну процедуру, в Нідерландах - Акт з адміністративного права, в Литві - Закон про публічне адміністрування, в Польщі - Кодекс адміністративного провадження,

в Фінляндії - Акт про адміністративні процедури, в Чехії - Кодекс адміністративних процедур тощо.

У сучасних демократичних країнах принципи державного управління, спрямовані на забезпечення населенню необхідних послуг, закріплені у спеціальних документах, таких як «Громадянська Хартія» (Великобританія), «Хартія державних службовців» (Італія), «Хартія Маріанна» (Франція) або «Хартія клієнтів» (Бельгія) та інші. Впровадження стандартів публічних послуг разом із системами оцінки та контролю у Європі вважається практичним втіленням конституційного принципу гарантування громадянам доступу до якісних та рівних публічних послуг.

Для нових країн-членів Європейського Союзу (таких як Польща, Чехія, Угорщина) характерним є положення законів «Про місцеве самоврядування», які надають місцевим органам влади можливість самостійно вирішувати питання місцевого значення, включаючи організацію та фінансування муніципальних послуг для задоволення потреб населення. Наприклад, в Угорщині відповідно до Закону «Про місцеве самоврядування» обов'язкові послуги поділяються на дві категорії, кожна з яких має свої особливості та регулюється відповідними нормативно-правовими актами [1].

Перша категорія послуг є загальновизнаною необхідністю для всіх населених пунктів і включає в себе ряд ключових аспектів соціального та інфраструктурного забезпечення. Це включає в себе, насамперед, загальну освіту, базові медичні послуги охорони здоров'я та соціального забезпечення, водопостачання, освітлення вулиць, утримання місцевих доріг і кладовищ, а також захист прав етнічних та національних меншин. Ці послуги є основними та обов'язковими для всіх громадян незалежно від місця проживання і забезпечують базовий рівень комфорту та безпеки у житті людей.

Друга категорія обов'язкових послуг визначається конкретними законодавчими актами, і їх фінансування зазвичай здійснюється за рахунок державного бюджету. Ці послуги можуть включати в себе такі сфери, як великі інфраструктурні проекти, культурні та розважальні заходи, розвиток туризму

тощо. Для надання цих послуг може вимагатися більше ресурсів та координації, тому закон передбачає, що місцеві органи влади з більшою кількістю населення та більшими можливостями можуть бути доручені наданням більшої кількості таких послуг і матимуть більші повноваження порівняно з меншими органами місцевого самоврядування. Такий підхід дозволяє забезпечити адаптовану та ефективну систему надання послуг у всіх регіонах країни, враховуючи їхні потреби та можливості.

Необхідно відзначити, що в Європейському Союзі публічні послуги розглядаються в рамках електронного урядування - eUnion. Це питання знаходиться на увазі міністрів з електронного урядування країн-членів Європейського Союзу, які визначають основні завдання для урядів: зменшення адміністративного навантаження на громадян і підприємства та вдосконалення адміністративних процесів.

Головною метою, яку прагнуть досягти країни-члени Європейського Союзу, є сприяння вільному перетину товарів і послуг, що закріплено в Директиві Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу від 12 грудня 2006 року № 2006/123/ЄС про послуги на внутрішньому ринку. Цей документ спрямований на уніфікацію процедур надання публічних послуг органами влади країн Європейського Союзу та визнання свідоцтв, сертифікатів, ліцензій на території Співтовариства [1].

У Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй про Десятиріччя грамотності відзначено, що загальна грамотність є основою для сталого розвитку, миру та демократії.

Якісна освіта виступає як ключова передумова для сталого розвитку суспільства, але це ще не все. Через освіту можна вкладати цінності, виховувати стиль життя та поведінку, які необхідні для створення стійкого майбутнього. Освіта має стати вихідним пунктом у трансформації суспільства на шляху до сталого розвитку, який перетворить ідеї про такий розвиток у реальність. Вона повинна не лише передавати наукові та технічні знання, а й стимулювати мотивацію, пояснювати та надавати соціальну підтримку для

формування навичок та їх використання.

Отже, освіта відіграє важливу роль у суспільному житті, надаючи необхідні навички, що допомагають формувати особистість, чії здібності сприяють сталому розвитку країни. Міжнародні домовленості призвели до появи нового типу освіти – «освіти для сталого розвитку» або «освіти в інтересах сталого розвитку». Це свідчить про необхідність змін у освітній парадигмі для ефективного розвитку суспільства, економіки та довкілля [13].

Сталий розвиток - це не лише глобальна стратегія, але й місія, яка вимагає втілення на національному та регіональному рівнях. Реалізація цієї стратегії вимагає впровадження нової парадигми, де всі соціально-економічні та соціально-екологічні процеси розглядаються з урахуванням принципів стійкості й обережності. В Україні ця мета втілюється через адміністративно-правове регулювання, яке відображається у діях, соціальних стратегіях та проектах їх впровадження.

У звіті «"Цілі сталого розвитку», представленому у вересні 2017 року, були визначені ключові показники для досягнення цілей сталого розвитку, адаптованих до національної специфіки. Ці цілі включають 17 глобальних завдань та 169 конкретних показників, виконання яких сприятиме розвитку освіти загалом та підвищить рівень надання освітніх послуг.

У процесі реалізації стратегії сталого розвитку важливо вивчити практичний досвід інших країн, таких як Республіка Казахстан, де існує інтегрована система оцінки якості освіти з участю як національних, так і закордонних акредитаційних агентств. Цей досвід підтримує ідею імплементації в Україні системи контролю якості вищої освіти з участю різних організацій, включаючи зарубіжні. Такий підхід вимагає розробки та імплементації адміністративно-правових норм, які визнають сертифікати про акредитацію, видані іноземними агентствами. Це сприятиме підвищенню якості освіти, а також допоможе у втіленні глобальних цілей сталого розвитку в освітній сфері національного рівня..

Позитивною практикою в діяльності навчальних закладів європейських

країн є контроль як з боку державних органів, так і місцевих територіальних громад і підприємств. Європейський досвід показує, що об'єднання роботодавців відіграє ключову роль у залученні школярів до системи професійної освіти. Також, в європейських навчальних закладах існує автономія як вищих навчальних закладів відносно держави, так і факультетів від вищих навчальних закладів, що сприяє боротьбі з автократією та комерціалізацією [56].

Також важливо звернути увагу на послуги з надання релігійної освіти, які надаються окремими суб'єктами у сфері освіти в європейських країнах. Наприклад, у статті 127 Конституції Баварії (ФРН) від 2 грудня 1946 року гарантується право релігійних громад і світоглядних товариств, визнаних державою, впливати на виховання у дітей релігійних поглядів або світогляду, при цьому не порушуючи прав батьків на виховання своїх дітей. У Баварії дозвіл на викладання релігійних дисциплін мають лише ті релігійні організації, які визнані державою, що гарантує перевірену та контрольовану діяльність [1].

У Франції, згідно із законом Дебре 1959 року, приватні школи, включаючи релігійні, можуть отримувати державне фінансування за умови укладення угоди із державою та виконання програм, затверджених Міністерством національної освіти. У ФРН, Євангелістська Церква Німеччини, Римо-католицька Церква, а також іудейська община та ісламська федерація мають свої конфесійні школи, а також право відкривати конфесійні дитячі садки. У цих закладах держава оплачує до 90% витрат, пов'язаних з викладанням релігії, і викладання релігійного вчення є обов'язковим предметом.

Зазначені приклади з Великої Британії, Франції та ФРН свідчать, що релігійні навчальні заклади можуть існувати та отримувати фінансування від держави чи територіальних громад за умови виконання певних вимог та укладення угод з державою.

Варто звернути увагу на законодавство у США, де недержавні навчальні

заклади мають вільність від державного регулювання у формах та методах освіти. Більшість таких закладів відмовляються від державного фінансування, щоб уникнути залежності від держави [37].

У правовому регулюванні діяльності навчальних закладів у США видно перевагу керівника-господарника чи керівника-підприємця над керівником-вченим або керівником-викладачем. Завдяки ефективному недержавному фінансуванню навчальні заклади США користуються справжньою незалежністю та університетською автономією.

У законодавстві Японії є дві особливості, які можна використовувати в Україні, оскільки вони стосуються публічних інтересів. По-перше, у початковій школі (з 1 по 6 класи) учні можуть одягатися вільно, але одержують однакові головні убори для безпеки на вулицях. По-друге, японські вчителі постійно підвищують свою кваліфікацію, отримуючи державну підтримку та премії за свою роботу, що сприяє підвищенню якості навчання [31].

В Китаї адміністративне законодавство сприяло реформі у сфері вищої освіти, зокрема, шляхом об'єднання вищих навчальних закладів для підвищення їх якості та конкурентоспроможності на міжнародній арені [59].

Ці приклади можуть бути корисними для України у вдосконаленні законодавства щодо освіти.

Також відкидається твердження про наявність дискримінації, і вказується на те, що фінансові пільги мають бути надані лише тим вищим навчальним закладам, які проявляють високий рівень підготовки як у науковій, так і у матеріально-технічній сферах.

Крім фінансового стимулювання у Китаї використовується досвід Європейських країн щодо створення технопарків. Такі технопарки у Китаї, розташовані в передмістях великих міст, спеціалізуються на інформаційних технологіях, технологіях нових матеріалів, електроніці та біотехнологіях. На даний момент у Китаї функціонує понад 20 таких технопарків, які об'єднують науково-дослідні і конструкторські інститути, лабораторії та виробництва. Крім того, Китай активно залучає іноземних фахівців до університетів та

технопарків.

Китай також відкритий для іноземних фахівців, запрошуючи їх працювати та викладати у місцевих вищих навчальних закладах. Наприклад, програма «Чжунь Конг», запущена в 1998 році Міністерством освіти та Фондом Лі Кашина, надає гранти до 1 мільйона юанів (\$120 тисяч) для приваблення провідних вчених та викладачів до китайських університетів.

Крім того, китайські посольства та консульства активно залучають талановитих випускників закордонних університетів, а також організують сервісні центри для підтримки репатріантів та докторантські центри для спрямування дослідників-репатріантів до китайських вишів відповідних профілів.

Ці заходи сприяють підвищенню рівня китайських навчальних закладів у міжнародних рейтингах. Вітчизняні вчені вважають, що Україна також повинна вжити заходів для привернення кращих викладачів з усього світу, і висловлюють підтримку ідеї, що державне фінансування повинне надаватися лише найкращим навчальним закладам, що мають високі показники у міжнародних рейтингах.

2.2. Основні напрями підвищення ефективності надання освітніх послуг в Україні

Практична частина освітнього процесу в умовах воєнного стану майже повністю перенесена до онлайн-простору. Основу навчання становлять передові, інноваційні технології, які дозволяють студентам підтримувати комунікаційні процеси та зберігати соціальну взаємодію в реальному часі [4].

На основі негативних тенденцій у розвитку вищої освіти в Україні можна запропонувати напрями покращення надання освітніх послуг (рис. 2.1).

У період повномасштабної війни Міністерство освіти і науки України пропонує чотири моделі освітнього процесу: очну, дистанційну, змішану навчання та індивідуальну форму роботи (екстернат або сімейна форма

навчання). Починаючи з початку активної фази воєнних дій, Міністерство освіти і науки рекомендує або тимчасово призупиняти освітній процес, або організувати його у форматі дистанційного чи змішаного навчання (за погодженням з військово-цивільною адміністрацією).

Учні, які тимчасово знаходяться у інших регіонах України, можуть приєднатися до навчання у школах за місцем тимчасового проживання у будь-якому форматі (екстернат, сімейне навчання або тимчасове відвідування загальноосвітніх закладів).

Акредитація та моніторинг якості	<ul style="list-style-type: none"> • Введення обов'язкової акредитації для всіх вищих навчальних закладів з регулярним оцінюванням якості навчання та забезпеченням відповідності міжнародним стандартам.
Раціоналізація мережі вищих навчальних закладів	<ul style="list-style-type: none"> • Оцінка та перегляд кількості та типів університетів для забезпечення оптимального розміщення та якості освітніх послуг.
Збалансована фінансова підтримка	<ul style="list-style-type: none"> • Покращення фінансування університетів за рахунок збільшення бюджетних асигнувань та повертання інвестицій в освітню галузь.
Модернізація інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> • Інвестиції у сучасну матеріально-технічну базу для забезпечення комфортного та ефективного навчально-дослідницького процесу.
Підвищення статусу та оплати викладацького складу	<ul style="list-style-type: none"> • Встановлення конкурентоспроможної оплати праці для викладачів та належних умов праці.
Збільшення кількості державних місць	<ul style="list-style-type: none"> • Розширення можливостей доступу до безкоштовної вищої освіти за рахунок збільшення кількості державних грантів та стипендій.

Рис. 2.1. Напрями покращення надання освітніх послуг

Джерело: побудовано на основі [8]

Окрім того, необхідно приділяти належну увагу дітям з особливими освітніми потребами, забезпечуючи корекційні послуги в залежності від рівня

підтримки, який вони потребують. Педагоги спеціальних навчальних закладів для таких дітей можуть використовувати різноманітні засоби комунікації, такі як публікація завдань і рекомендацій на сайті закладу, створення груп у соціальних мережах, використання електронних платформ та проведення онлайн-конференцій.

У воєнний час організація освітнього процесу потребує співпраці між урядовими структурами, гуманітарними організаціями та міжнародними спільнотами, а також праці з місцевими організаціями для забезпечення доступності освітніх послуг. Важливо мати достатні фінансові ресурси та інфраструктуру, щоб забезпечити безпечне та різноманітне навчання учасників освітнього процесу під час воєнних дій. Створення безпечного середовища для освітнього процесу та підтримка психологічного благополуччя є найважливішими аспектами. Також важливо вирішити проблему переміщення навчальних закладів та забезпечити адаптацію персоналу та студентів до нових умов.

Тому в Кримінальний кодекс України була внесена нова стаття «Колабораційна діяльність» (стаття 111-1) [26]. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, визначеного згідно з частинами 1 і 2 статті 111 Кримінального кодексу України, виявляється у різноманітних формах. Деякі з них стосуються осіб, що забезпечують освітні послуги, які можуть втручатися в політичні процеси та пропагувати неприйнятні ідеології, що загрожують національній безпеці та суверенітету України.

Криміналізація дій, пов'язаних із сприянням збройній агресії проти України у навчальних закладах, є важливим кроком у боротьбі з ворожими проявами в українському суспільстві. Враховуючи значення освіти для формування свідомого громадянства та національної ідентичності, необхідно забезпечити, щоб освітні заклади не використовувалися для поширення агресивних ідеологій, а навпаки, сприяли зміцненню демократичних цінностей та захисту національних інтересів.

Освіта виконує ключову роль у формуванні психоемоційного стану

учасників навчального процесу. Педагогічні працівники мають великий вплив на емоційну атмосферу в класі та загальний клімат в навчальному закладі. Тому важливо, щоб вони були свідомі та відповідальні у своїх діях, сприяли психологічному комфорту та активному навчанню учнів, а не сприяли виникненню агресивних настроїв чи ідеологічній пропаганді, яка загрожує безпеці та мирному співіснуванню в суспільстві [49].

Для успішної реалізації моделі надання освітніх послуг в умовах воєнного стану необхідно виконати ряд загальних універсальних кроків з метою психолого-педагогічної адаптації освітнього процесу.

Проте існують особливості, які потребують психолого-педагогічної адаптації студентів [31]:

- 1) Важливо пояснити студентам-контрактникам необхідність продовження навчання навіть у воєнний час. Тому адміністрація закладу повинна розробити юридичні процедури для відтермінування семестрової оплати або дозволити оплату помісячно або частинами за додатковою угодою між сторонами.

- 2) Оскільки вища освіта не є обов'язковою, студенти можуть зустріти спокусу припинити навчання під час воєнного часу. Тому важливо створити умови, щоб студенти могли продовжувати своє навчання, забезпечивши собі фінансові гарантії та ресурси для життєзабезпечення.

Для врахування цих особливостей психолого-педагогічні заходи адаптації освітнього процесу у закладах вищої освіти повинні включати:

- 1) Адаптацію навчальних практик та звітності щодо результатів навчальної діяльності до умов воєнного стану та його впливу на різні регіони.

- 2) Надання викладачам можливості пріоритизувати асинхронну форму педагогічної взаємодії та виявлення толерантності до можливих затримок у навчальній звітності через технічні проблеми або інші обставини.

- 3) Забезпечення балансу між вимогами до виконання навчальних планів студентами різних спеціальностей та закладами вищої освіти з різних регіонів з урахуванням об'єктивних факторів, пов'язаних з воєнним станом.

Ці заходи допоможуть створити сприятливу атмосферу взаєморозуміння та підтримки між студентами та викладачами, що є важливим для продуктивності навчального процесу в умовах воєнного стану.

Таким чином, що результативне реформування освіти в Україні можливе лише за умови послідовного професійного розвитку вчителів, як суб'єктів цього процесу. На сьогоднішній день вже зроблено багато в цьому напрямі, але існують прогалини, які дозволяють пасивній частині вчителів залишатися осторонь.

Для стимулювання цієї частини вчителів необхідно впровадити ефективні фактори-мотиватори та систему моніторингу професійного розвитку педагогічних працівників. Щодо технічного забезпечення процесу підвищення кваліфікації в умовах дистанційного навчання, слід відзначити, що тотальний перехід до дистанційного навчання вимагає від вчителів не лише відповідної компетентності, але й належної технічної підготовки. Багато вчителів використовують власну техніку і гаджети, що становить фінансове навантаження.

МОН України, хоча має програми та грантові проєкти, не надає достатньої підтримки цій ситуації. Існуюча система також не має чітких критеріїв оцінки провайдерів освітніх послуг, що ускладнює вибір для споживачів. Загалом, потрібні додаткові заходи для покращення якості та доступності освітніх послуг з підвищення кваліфікації, а також для підтримки провайдерів у цьому процесі.

Проблематику, згадану в попередніх роботах, частково висвітлено, зокрема у дослідженнях, присвячених оцінці результатів підвищення кваліфікації педагогічних працівників у контексті різноманітності освітніх послуг. У цих дослідженнях розроблено та теоретично обґрунтовано інформаційну матрицю, що стосується провайдерів послуг з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, а також матрицю узгодження професійних компетентностей педагогів, які потребують покращення в процесі навчання, та їх оцінки. Також висвітлено приклад матриці для оцінки динаміки

професійної компетентності педагогів після підвищення кваліфікації [32].

Особливу увагу слід звернути на кадровий потенціал провайдерів освітніх послуг з підвищення кваліфікації. Тут існує певний розрив. Наприклад, заклади вищої освіти, які проводять підвищення кваліфікації в рамках акредитованих програм, мають достатній науковий потенціал, але більшість викладачів, незважаючи на теоретичну підготовку, мають проблеми з практичним досвідом у викладанні предметів, що є об'єктом підвищення кваліфікації [46].

Натомість, інститути післядипломної педагогічної освіти активно залучають практиків, але мають менший науковий потенціал. Щодо інших провайдерів, ситуація досить різноманітна. Більшість викладачів на таких курсах працюють на умовах контракту та не завжди проходять через жорсткий відбір, що може впливати на якість навчання. Велика відповідальність за аналіз провайдерів послуг з підвищення кваліфікації лягає на керівництво закладів освіти. Відповідний алгоритм аналізу подано у роботі [31].

Ще одним важливим аспектом є зміни в менталітеті самих споживачів послуг з підвищення кваліфікації та їх здатність до самооцінки професійної компетентності.

У рамках проєкту «Professional Development» ми провели численні співбесіди з учителями та керівниками закладів освіти, які брали участь у проєкті, та їх опитування. Варто зазначити, що лише третина вчителів активно шукає найкращі послуги для свого професійного розвитку. Більшість педагогічних працівників вибирають традиційні шляхи навчання або користуються пропозиціями від керівництва закладу освіти, що не завжди сприяє отриманню якісних послуг [60].

Таким чином, формування нового менталітету педагогічних працівників у контексті різноманітності освітніх послуг є важливим кроком у покращенні якості освіти в Україні. За останні п'ять років відбулося збільшення спеціалізованих сайтів, які інформують педагогів про можливості професійного розвитку, таких як EdEra, Prometheus, EdCamp (платформа

EdWay), Professional development та інші. Однак педагогічним працівникам не завжди легко орієнтуватися в цих матеріалах, і вони часто потребують консультаційної підтримки. Також важливо, щоб педагогічні працівники чітко розуміли, які позиції повинні бути відображені на сайтах відповідно до законодавства.

Також потрібно звернути увагу на проблему використання різних систем дистанційного навчання у процесі підвищення кваліфікації, що створює труднощі для споживачів. Досвід проєкту «Professional Development» підкреслює, що після проходження предметних курсів підвищення кваліфікації багато педагогічних працівників записувалися на курси з цифрової компетентності, оскільки розуміли, що їх компетентність у цій області є недостатньою.

Нині актуальним є створення пропедевтичних курсів дистанційного навчання, які пояснюють педагогічним працівникам особливості взаємодії з різними системами. Наприклад, курс на платформі Prometheus «Підвищення кваліфікації педагогічних працівників: нові вимоги і можливості». Важливо також пояснити алгоритм підвищення кваліфікації, форми, методи та результати цього процесу.

Штучний інтелект стає все більш популярним, а останнім часом особливо часто обговорюється тема ChatGPT. Завдяки швидким та персоналізованим відповідям, ChatGPT має потенціал зробити справжню революцію в навчанні студентів. У цій статті ми розглянемо переваги використання нейромережі на заняттях і те, як саме це може поліпшити навчальний процес [55].

Семенюк О.О. та Куліш С.М. вважають, що ChatGPT ідеально підходить для студентів, які цікавляться математикою. Крім того, він доступний у будь-який час та може бути використаний з будь-якого пристрою з доступом до Інтернету. Завдяки цій технології ви можете заощадити час, отримуючи швидкі та точні відповіді. Використання чат-боту під час розв'язування завдань курсу «Математичний аналіз» дозволяє значно швидше та точніше

виконувати обчислення, оскільки він ґрунтується на відомих математичних алгоритмах і правилах [54].

Розвиток освітніх послуг є питанням, яке потребує стратегічного планування як на національному, так і на міжнародному рівні. Освітні стратегії мають містити плани щодо ролі країни на міжнародному ринку освітніх послуг, визначати плани щодо кількості іноземних студентів, що навчаються в країні, а також визначати освітню співпрацю країни на міжнародному рівні.

Наприклад, кожна держава-член Європейського Союзу має свої власні стратегії розвитку сфери наукових досліджень та інноваційної діяльності. Державна фінансова підтримка підприємств надається у вигляді безвідсоткових кредитів для проведення досліджень та розробки інноваційних проектів у співпраці з університетами та науково-дослідними центрами через кредитні установи, обрані для цих цілей Міністерством освіти та науки країни. Законодавча база щодо передачі знань та технологій включає питання прав власності на дослідження та розробки, їх патентування, ліцензування та визначення роялті за результатами досліджень закладів освіти [18].

Передача знань, що розробляються вищими навчальними закладами, приватним підприємствам є однією з основних місій університетів, і це закріплено у законодавстві країн, таких як Іспанія, Польща та Литва. Багато країн-членів Європейського Союзу стимулюють співпрацю між університетами та підприємствами за допомогою різноманітних заходів, що варіюються від організації конференцій та семінарів з метою активізації співпраці до фінансування залучення науковців на виробництво.

Штучний інтелект (ШІ) відіграє значну роль в сучасному освітньому процесі, перетворюючи традиційні методи навчання та відкриваючи нові можливості для якісного засвоєння знань. Однією з основних функцій ШІ в освіті є персоналізація навчального процесу. Завдяки алгоритмам машинного навчання та аналізу великих обсягів даних, системи ШІ можуть створювати індивідуальні навчальні програми, які враховують потреби та особливості

кожного учня.

Крім того, штучний інтелект може бути використаний для автоматизації процесів оцінювання та звітування. Системи з ШІ можуть аналізувати рівень знань студентів, оцінювати їхні досягнення та надавати рекомендації для покращення. Це дозволяє вчителям та навчальним закладам ефективніше відслідковувати прогрес учнів та вчасно реагувати на їхні потреби.

Крім індивідуалізації та оцінювання, штучний інтелект також може створювати інноваційні методи навчання. Від інтерактивних віртуальних уроків до інтелектуальних розумних підручників, системи з ШІ допомагають створювати цікаві та ефективні навчальні матеріали, які зацікавлюють та мотивують учнів.

Таким чином, штучний інтелект в освіті відкриває безліч можливостей для покращення навчального процесу, забезпечуючи індивідуальний підхід до навчання, автоматизацію оцінювання та створення інноваційних методів навчання. Це сприяє підвищенню якості освіти та підготовці учнів до викликів сучасного світу.

Згідно з дослідженням компанії IDC, світовий ринок штучного інтелекту в 2023 році показав вражаючий зріст на 31,4% у річному обчисленні, досягши вартості у розмірі \$64 мільярдів. Це свідчить про значний розвиток та популярність штучного інтелекту у всіх сферах економіки та технологій.

Великі технологічні компанії, такі як Google, Microsoft, IBM, а також ряд інших лідерів галузі, активно інвестують у дослідження та розробки штучного інтелекту. Це означає, що їхні інновації та технології поширюються на різноманітні сфери, включаючи медицину, фінанси, виробництво, торгівлю та багато інших.

Стартапи також відіграють значну роль у цьому процесі, вкладаючи свої ресурси в розробку новаторських рішень у галузі штучного інтелекту. Це створює конкурентне середовище та сприяє появі нових ідей та технологій.

Зростання світового ринку штучного інтелекту свідчить про те, що ця технологія стає все більш важливою та необхідною для розвитку різних

галузей, а інвестиції у цей сектор продовжують зростати з кожним роком. За оцінками McKinsey, до кінця 2023 року глобальні інвестиції в ШІ перевищать \$100 млрд. Дослідження показали, що штучний інтелект та машинне навчання є ключовими напрямками, які продовжуватимуть розвиватися у найближчі роки, зокрема 75% організацій у світі вже використовують штучний інтелект та машинне навчання у своїй діяльності [56].

На міжнародному рівні штучний інтелект, його особливості та регулювання закріплено актами Європейського Союзу. Наприклад, у червні 2023 року Європейський парламент схвалив проєкт тексту майбутнього закону, що регулюватиме правила в сфері штучного інтелекту. Після цього було розпочато переговори з 27 країнами-членами ЄС з метою напрацювання тексту законопроекту, що регулюватиме відносини у сфері використання штучного інтелекту. Наразі, відповідний законопроект напрацьовується з метою врахування всіх ризиків розвитку штучного інтелекту поза регуляторною політикою, зокрема у сфері освіти [10].

Національне законодавство також враховує поняття штучного інтелекту. Наприклад, у Державних стандартах України та в Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні закріплено, що штучний інтелект охоплює організовану сукупність інформаційних технологій, яка дозволяє виконувати складні завдання шляхом застосування наукових методів досліджень та алгоритмів обробки інформації.

Сам факт зростання кількості іноземних студентів у будь-якій країні свідчить про очевидний розвиток міжнародних ринків освітніх послуг за допомогою продуктів штучного інтелекту. Проте для успішного розвитку цього напрямку необхідне державне стратегічне планування, спрямоване на збільшення обсягів прийому іноземних громадян, розширення мережі міжнародних партнерів, укладення договорів з організації навчання іноземців, та інформування абітурієнтів про переваги української освіти.

Підвищення ефективності витрат у освітній системі є критично важливим завданням, оскільки це дозволяє оптимізувати використання

ресурсів і звільнює фінансові можливості для подальшого розвитку освіти в Україні. Це може бути досягнуто шляхом удосконалення управління фінансами, впровадження ефективних адміністративних та фінансових процесів, а також зменшення надмірних адміністративних витрат.

Звільнення ресурсів шляхом підвищення ефективності витрат створює можливості для інвестування у різні аспекти освітньої системи. Наприклад, ці ресурси можна спрямувати на поліпшення інфраструктури навчальних закладів, модернізацію технічного оснащення або розвиток інноваційних навчальних програм.

Крім того, звільнені ресурси можуть бути використані для підтримки науково-дослідної роботи в університетах та дослідницьких центрах. Це сприятиме розвитку нових знань, технологій та інновацій у різних галузях, що відобразиться на підготовці кваліфікованих кадрів та розвитку національної економіки. В цілому, підвищення ефективності витрат у освітній системі має ключове значення для забезпечення сталого розвитку освіти в Україні, підвищення її конкурентоспроможності та забезпечення якісної освіти для всіх громадян.

Впровадження стандартів і сертифікації в освітню сферу має значні економічні переваги, які впливають на різні аспекти освітнього процесу та економіки в цілому [28].

По-перше, стандарти якості та сертифікація дозволяють університетам та навчальним закладам підвищувати свою конкурентоспроможність. За допомогою сертифікатів якості вони можуть підтвердити відповідність своїх програм і послуг вимогам стандартів, що робить їх привабливішими для студентів та їхніх батьків. Це може призвести до збільшення кількості абітурієнтів та, відповідно, до збільшення доходів навчального закладу.

По-друге, сертифікація може сприяти залученню іноземних студентів та зростанню доходів від їхнього навчання. Зарахування навчального закладу до переліку сертифікованих та якісних може збільшити довіру до нього серед іноземних абітурієнтів та їхніх сімей, що може призвести до збільшення

кількості іноземних студентів та, відповідно, до збільшення доходів навчального закладу від оплати навчання.

Крім того, впровадження стандартів і сертифікації може сприяти підвищенню ефективності управління та процесів у навчальних закладах. Автоматизовані системи, які відповідають вимогам стандартів, можуть допомогти у зменшенні витрат на управління та оптимізації ресурсів, що в свою чергу може призвести до економії коштів.

Отже, впровадження стандартів і сертифікації в освітню сферу може призвести до збільшення прибутковості навчальних закладів, залучення більше студентів, як внутрішніх, так і іноземних, та оптимізації управлінських процесів, що сприяє економічному зростанню в освітньому.

Після повномасштабного російського вторгнення в Україну і внаслідок його наслідків, освітня система країни виявилася під великим тиском та зазнала значних викликів. Це створило новий акцент на необхідність розвитку менеджменту якості в освітній сфері та зробило його ще більш важливим завданням.

По-перше, війна спричинила значні зміни в соціально-економічній ситуації країни, включаючи зруйнування інфраструктури, економічну нестабільність та втрату ресурсів. Це спонукало уряд та освітні інституції до пошуку ефективних стратегій ведення освітнього процесу та оптимізації ресурсів.

По-друге, військові події в Україні викликали необхідність перегляду стратегій управління та організації освітніх закладів. Вони також викликали потребу у впровадженні нових стандартів безпеки та захисту, які б стали складовою частиною системи менеджменту якості.

Крім того, втрата певних територій та зміна геополітичного контексту також спонукали до розгляду нових шляхів і стратегій розвитку освіти. Це стало приводом до активізації роботи над підвищенням якості освітніх програм, впровадження новітніх методик та технологій навчання, а також до залучення міжнародних експертів та партнерів для обміну досвідом та

ресурсами.

Таким чином, російське вторгнення в Україну стало катастрофічним випробуванням для освітньої системи країни, але водночас воно стимулювало перегляд підходів до управління та організації освіти, зробивши менеджмент якості ще більш актуальним та важливим для ефективного функціонування освітньої сфери.

Таке стратегічне планування має включати конкретні заходи для реалізації державної політики щодо розширення ринку освітніх послуг для іноземних громадян, розвитку системи підготовки фахівців різних рівнів освіти для іноземних країн на контрактних засадах, інтеграції української освітньої системи у світовий простір, та створення позитивного міжнародного іміджу України.

Отже, освітня послуга в першу чергу є послугою у своєму класичному розумінні. Вона представляє собою певний продукт, який не має матеріального характеру, але знаходить своє вираження у зовнішній формі - у вигляді документа про освітній рівень. Існує безліч критеріїв для класифікації освітніх послуг на основі теоретико-правових підстав.

Умови війни призвели до суттєвих втрат у якості освітніх послуг, що спричинені активними бойовими діями, відсутністю електропостачання та Інтернету, а також складним психологічним станом педагогічних (науково-педагогічних) працівників та необхідністю переміщення окремих навчальних закладів. Проте, незважаючи на ці виклики, суспільство не може допустити відсутності освітніх послуг, тому виникають нові механізми та технології навчання та викладання.

Ефективне державне стратегічне планування сприятиме зміцненню позицій України на міжнародному ринку освітніх послуг та сприятиме розвитку освіти, а не спростить лише процес навчання.

ВИСНОВКИ

Освітня послуга, як вид діяльності, характеризується низкою ключових ознак. Серед них – невичерпність знань та умінь, які можуть передаватися необмежену кількість разів; адресність, тобто спрямованість на конкретних учасників освітнього процесу з урахуванням їхнього освітнього рівня; активна інтелектуальна діяльність учасників; а також можливість використання матеріально-технічних засобів.

Основна мета освітньої послуги полягає в розвитку особистості, духовному та інтелектуальному зростанні, здобутті професійних вмінь та навичок, а також у залученні до загальнолюдського досвіду. Проте поняття «освітня послуга» неоднозначне, і науковці тлумачать його як вид діяльності або як благо. Це призводить до складнощі у розробці єдиного тлумачення цього поняття.

Відповідно, доцільно розмежовувати правове поняття освітньої послуги, враховуючи її специфіку. Освітня послуга – це не лише вид діяльності, а й нематеріальне благо, яке відображається у передачі знань та інформації з метою освітнього розвитку та професійної підготовки. Таке розуміння освітньої послуги визначає її як об'єкт правового регулювання, переважно на рівні адміністративного. Окрім того, вона є результатом передачі знань і вмінь, що підтверджується відповідними документами про освіту та дозволяє здобути наступний рівень освіти або виконувати певну професійну діяльність.

Адміністративно-правове регулювання в освітній сфері зарубіжних країн на даний момент є добре розвиненим та практично затвердженим. Вчені відмічають, що на Заході термін «адміністративна послуга» не вживається у такому значенні, як у нашій країні; там він замінений терміном «публічні послуги», оскільки послуги надаються публічним сектором. В більшості європейських країн надання адміністративних послуг регламентується спеціальними нормативно-правовими актами, які чітко визначають

послідовність дій у наданні таких послуг.

Європейські країни надають особливу увагу якості освіти, оскільки вони розглядають освіту як формування свідомості та вкладання основних цінностей. Забезпечення якісної освіти має велике значення для кожної країни, оскільки це впливає на розвиток суспільства. Це підтверджується визначенням «Цілей сталого розвитку», затвердженим Кабінетом Міністрів України в 2017 році.

Щодо забезпечення якості освіти на практиці, у країнах, таких як Республіка Казахстан, Австрія та Німеччина, створено спеціальні нормативно-правові акти щодо акредитації, сертифікації та контролю за якістю освіти. У Німеччині ефективно функціонує контроль за навчальними закладами з боку роботодавців, які також надають підтримку у залученні школярів до вищої освіти. Наочним прикладом є релігійна освіта, яка може надаватися організаціями лише за дозволом та під контролем держави.

У зарубіжних країнах на сьогодні адміністративно-правове регулювання в освітній сфері вважається добре розвиненим і має великий практичний досвід. Дослідники зауважують, що на Заході термін «адміністративна послуга» не має такого самого значення, як у нашій країні; вони використовують термін «публічні послуги», оскільки їх надає публічний сектор. У більшості європейських країн надання адміністративних послуг регламентується спеціальними нормативно-правовими актами, в яких чітко прописані процедури надання таких послуг.

Європейські країни приділяють особливу увагу якості освіти, вважаючи, що освіта формує свідомість особистості та закладає основні цінності. Забезпечення якісної освіти є дуже важливим завданням для кожної країни, оскільки це має прямий вплив на розвиток суспільства.

Відзначення розвитку міжнародних ринків освітніх послуг за участю продуктів штучного інтелекту під час навчання стає очевидним, оскільки зростання кількості іноземних студентів у будь-якій країні свідчить про це. Проте необхідним є стратегічне планування з боку держави, яке

стимулюватиме потребу у збільшенні обсягів прийому іноземних громадян, розширенні мережі іноземних та вітчизняних партнерів, укладенні договорів щодо навчання іноземців з вітчизняними підприємствами, а також активізації роботи з інформування абітурієнтів із-за кордону про переваги української освіти.

Умови воєнного стану суттєво позначилися на якості освітніх послуг, призвівши до значних втрат. Ці втрати викликані активними воєнними діями, перервою в електропостачанні та доступі до Інтернету, а також складним психологічним станом педагогічних та науково-педагогічних працівників, які змушені були переміщатися зі своїми закладами освіти. Незважаючи на ці виклики, суспільство не може дозволити собі відсутність освітніх послуг, і тому виникають нові механізми та технології навчання та викладання.

Вирішено, що для адаптації освітніх послуг до вимог воєнного стану необхідно реалізувати кілька факторів. Серед них - забезпечення безпечного середовища для навчання, підтримка психологічного стану учасників навчального процесу, здатність адаптуватися до нових викликів та широке використання передових технологій.

Зазначене стратегічне планування повинне містити набір заходів, спрямованих на втілення державної політики з розширення ринку освітніх послуг для іноземних громадян, розвитку системи підготовки спеціалістів різних рівнів кваліфікації для зарубіжних країн за контрактними умовами, інтеграції вітчизняної системи освіти у світове співтовариство та формування позитивного міжнародного іміджу України.

Правильне державне стратегічне планування з метою підвищення ролі України на міжнародному ринку освітніх послуг відкриває перспективи для ефективного використання та впливу продуктів штучного інтелекту на розвиток міжнародних освітніх ринків з метою посилення якості освіти, а не спрощення процесу навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авігдор Габріель. Законодавство держав-членів ЄС у сфері інноваційної діяльності. Інноваційна політика та законодавство в Європейському Союзі та Україні: формування, досвід, напрямки наближення : матеріали міжнародного симпозіуму (Київ, 2–3 червня 2011 р.). Київ, 2011. С. 298–349.10.
2. Адамів Ю. О. Структура дистанційного навчального курсу в середовищі MOODLE. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи : матер. III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Тернопіль, 5 квіт. 2019 р.). Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2019. С. 57–60.
3. Андрошук Г. Тенденції розвитку технологій штучного інтелекту: економіко-правовий аспект. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 3. С. 84–101.
4. Баб'юк М.П. Цивільно-правова природа договору про надання вищим навчальним закладом освітніх послуг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 37. Т. 1. С. 101–105.
5. Багдік'ян С.В. Освітні послуги: дослідження поняття, класифікація, базові характеристики. *Економіка, Менеджмент, Підприємництво*. 2010. № 22 (1). С. 97–100.
6. Білик Н. Підвищення кваліфікації як механізм неперервного розвитку професійної мобільності вчителя. URL: <https://unescojournal.com.ua/index.php/journal/article/view/> (дата звернення: 21.02.2024)
7. Биркович Т. І., Варивончик А. В., Мазур Б. М. Особливості навчання студентів професійної майстерності в мистецьких закладах вищої освіти. *Питання культурології*. 2021. Вип. 37. С. 103–113. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236008> (дата звернення:

21.02.2024).

8. Вишнякова О. Освіта під час війни: що змінилося і як це вплине на майбутнє дітей. LB. Ua. URL : https://lb.ua/blog/olena_vyshniakova/543064_osvita_pid_chas_viyni_shcho_zmini_losya_i_u_ak.html (дата звернення: 18.02.2024).

9. Власюк Т. М. Теоретичні аспекти поняття «освітня послуга». URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/18883/1/PIONBUG_2021_P040-041.pdf (дата звернення: 15.02.2024).

10. В ЄС узгодили перший у світі закон про регулювання штучного інтелекту. URL: <https://suspilne.media/635484-v-es-uzgodili-persij-u-sviti-zakon-pro-reguluvanna-stucnogo-intelektu/> (дата звернення: 18.02.2024).

11. Гура В., Несторенко Т., Макаренко Т. Дослідження категорії «освітня послуга»: міждисциплінарний підхід. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2022. Вип. 2. С. 91–104.

12. Дистанційні школи та навчальні платформи надають безкоштовний доступ для здобувачів освіти. Міністерство освіти і науки : офіційний сайт. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/distancijni-shkoli-ta-navchalni-platformi-nadayutbezkoshtovnij-dostup-dlya-zdobuvachiv-osviti> (дата звернення: 10.02.2024).

13. Деревянко Б.В. Щодо визначення понять «надання освітніх послуг» та «надання послуг у сфері освіти». *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4(57). С. 92–109.

14. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Постанова КМ України № 800 від 21.08.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF> (дата звернення: 11.02.2024).

15. Домаскіна М. Формування системи післядипломного підвищення кваліфікації вчителів у Сполучених Штатах Америки. URL:

<https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/view/> (дата звернення: 17.02.2024).

16. Дмитрів А. Я. Характеристика особливостей освітньої послуги з погляду маркетингу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2010. № 690 : Логістика. С. 40-43.

17. Дудко Н., Драновська С. Формати підвищення кваліфікації як засіб мотивації педагогів у виборі провайдера підвищення кваліфікації. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/sciencemeans/article/view/10958> (дата звернення: 11.02.2024).

18. Європарламент схвалив план регулювання штучного інтелекту. URL: <https://suspilne.media/507905-evroparlament-shvaliv-plan-reguluvanna-stusnogo-intelektu/> (дата звернення: 18.02.2024).

19. Жеребило І.В. (2019) Інституційно-правове забезпечення регулювання системи освіти в Україні в умовах реформи публічних фінансів. *Вісник СумДУ*, (2), 138-143

20. Корнієнко М.В. Основні засади публічного адміністрування освітньою сферою (за матеріалами практики європейського суду з прав людини). *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 335-339.

21. Компетентнісний вимір професійного розвитку працівників освіти в сфері інтелектуальної власності: монографія / за заг. ред. В. Е. Луначека. Х. : ТОВ «Оберіг», 2020. 368 с.

22. Конституція України: Закон України. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.02.2024).

23. Книш Т., Козак А., Іванашко О. Психолого-педагогічні особливості адаптації освітнього процесу в закладах вищої освіти в умовах воєнного стану. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка*. 2022. Вип. 51. С. 534–541. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-81> (дата звернення: 19.02.2024).

24. Кошелева О. Б., Цисельська О. В., Кравчук О. А. Організація

освітнього процесу у закладах вищої освіти культурно-мистецького профілю в умовах воєнного стану. *Перспективи та інновації науки. Педагогіка. Психологія. Медицина.* 2022. № 6 (11). С. 192–203. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-6\(11\)-192-203](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-6(11)-192-203) (дата звернення: 15.02.2024).

25. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#top> (дата звернення: 18/02/2024).

26. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III ; ред. станом на 12 вер. 2020 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25–26. Ст. 131.

27. Компанієць О. Якісна освіта у час війни: чи варто про це говорити зараз? Novadoba. URL : <https://novadoba.com.ua/392838-oksana-kompaniyets-yakisna-osvita-uchas-vijny-chy-varto-pro-tse-govoryty-zaraz.html> (дата звернення: 12.02.2024).

28. Кузнецова О. Ю., Штефан Л. А., Сімонок В. П. Підвищення кваліфікації вчителів: зарубіжний вимір. *Теорія та методика навчання та виховання.* №53, 2022. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/methodics/article/view/3507> (дата звернення: 10.02.2024).

29. Курепін В. М., Синякова В. С., Ус С. В. Організація освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти на період карантину. Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доп. здобувачів вищої освіти інженер.-енергет. ф-ту та ін. учасників освітн. процесу за результатами темат. «круглого столу» на інженер.-енергет. ф-ті (м. Миколаїв, 18–20 листоп. 2020 р.). Миколаїв : Миколаїв. нац. аграр. ун-т, 2020. С. 132–135.

30. Легеза Є. О. Теорія публічних послуг : адміністративно-правова складова. Монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. 452 с.

31. Лунячек В. Е. Адаптивне управління процесом диверсифікації

освітніх послуг з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на регіональному рівні. Адаптивні процеси в освіті: зб. матер. (тез доповідей) 1-го Міжнар. наук. форуму. К.-Х., 2022, Вип. 1(4), 296 с., С. 115–119.

32. Лунячек В. Е. Моделі та алгоритми підвищення кваліфікації працівників освіти в умовах диверсифікації освітніх послуг. Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. пр. Вип. 66. Х.: Українська інженерно-педагогічна академія (УІПА), 2020. 140 с., С.5–20.

33. Лунячек В. Е. Оцінювання результатів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в умовах диверсифікації освітніх послуг. Рівне: *РОІППО*, 2023. №1 (113), С. 9–17. DOI: 10.37026/2520-6427-2023-113-1-9-17 (дата звернення: 21.02.2024).

34. Міщенко Г. Маркетинг і вища освіта. *Вісник Книжкової палати*. 2004. №8. С. 38-41.

35. МОН: відбулась нарада з керівниками департаментів освіти і науки ОВА щодо роботи освітян під час війни. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-vidbulas-narada-zkerivnikami-departamentiv-osviti-inauki-ova-shodo-roboti-osvityan-pid-chas-vijni> (дата звернення: 11.02.2024).

36. Муқан Н. В. Неперервна педагогічна освіта вчителів загальноосвітніх шкіл: професійне становлення та розвиток (на матеріалах Великої Британії, Канади, США): моногр. Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2020. 284 с.

37. Муқан Н. В. Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл Великої Британії, Канади, США: моногр. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2021. 248 с.

38. Ногас Н.І. Адміністративно-правові засади забезпечення якості вищої освіти. дисертація на ступень доктора філософії. Тернопіль. 2022. 200 с.

39. Офіційний сайт Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО). URL: <https://info.edbo.gov.ua> (дата звернення: 23.02.2024).

40. Петренко Л. М. Теоретико-методологічні підходи до забезпечення

дистанційного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 2 (2). С. 90–96. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2018_2\(2\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2018_2(2)_14) (дата звернення: 12.02.2024).

41. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

42. Про організацію освітнього процесу : лист МОН України від 25.02.2022 № 1/3277-22. Міністерство освіти і науки України. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/ (дата звернення: 14.02.2024).

43. Про освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради. 2017. № 38-39. ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 14.02.2024).

44. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України. 2019 № 977. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text>. (дата звернення: 14.02.2024).

45. Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Постанова КМ України № 1133 від 27.12.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2019-%D0%BF> (дата звернення: 14.02.2024).

46. Родінова Н. Л., Червоній М. В., Діордіца І. М. Особливості дистанційного навчання студентів в умовах воєнного стану. *Перспективи та інновації науки. Педагогіка. Психологія. Медицина*. 2022. № 4 (9). С. 285–296. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-4\(9\)-285-296](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-4(9)-285-296) (дата звернення: 17.02.2024).

47. Семенюк О. О., Куліш С. М. Застосування ChatGPT для розв'язування задач математичного аналізу. URL: https://informatika.udpu.edu.ua/?page_id=8163 (дата звернення: 20.02.2024).

48. СТУ 2938-94 «Системи оброблення інформації. Основні поняття.

Терміни та визначення»: Наказ від 28 грудня 1994 р. No 338. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=77434 (дата звернення: 17.02.2024).

49. Українська освіта в умовах війни : монографія / за наук. ред. С.О. Терепищого. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 234 с. 13.

50. Удалова О. Ю., Дзюбинська Х. А., Ревка Т. О. Організація освітнього процесу в умовах війни. *Перспективи та інновації науки. Педагогіка. Психологія. Медицина*. 2022. № 7 (12). С. 441–449. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7\(12\)-441-449](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7(12)-441-449) (дата звернення: 18.02.2024).

51. Федорченко Н.В. Зобов'язання про надання освітніх послуг в Україні. Інновації в юридичній освіті : матер. Всеукр. науково-практ. конф. до Дня науки, м. Київ, 21 травня 2015 р. К. : Нац. авіаційний ун-т, 2015. С. 212–215. 18.

52. Чалий Ю. І. Освітня послуга як об'єкт цивільних прав. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2018. № 2. С. 55–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2018_2_9 (дата звернення: 19.02.2024).

53. Шилова В.І. Державне регулювання ринку освітніх послуг в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 Гуманітарний ун-т "Запорізький ін-т держ. та муніципального управління". Запоріжжя, 2007. 20 с.

54. AI Everywhere. How GenAI Will Power a New Era of Tech and Business. URL: <https://www.idc.com/> (дата звернення: 23.02.2024).

55. ChatGPT доступний в Україні: що це таке і як він змінить освіту? URL: <https://osvitoria.media/experience/kontrolnu-napyshe-shtuchnyj-intelekt-shho-take-chatgpt-ta-yak-vin-zminyt-osvitu> (дата звернення: 22.02.2024).

56. Geopolitics and the geometry of global trade. McKinsey Blog. URL: <https://www.mckinsey.com/> (дата звернення: 23.02.2024)

57. Government expenditure per student, tertiary (% of GDP per capita).

UNESCO Institute for Statistics (uis.unesco.org). URL: <http://uis.unesco.org/en/topic/education-finance/> (дата звернення: 21.02.2024).

58. Kokhanovskaya E., Smychkova E., Chai M. Online learning as a result of globalization during the pandemic COVID-19. *The 20th International Scientific Conference Globalization and its Socio-Economic Consequences 2020*. Zilina, Slovak Republic, October 21–22, 2020. Zilina, 2021, 92. DOI: 10.1051/shsconf/20219201020 (дата звернення: 21.02.2024).

59. Li Y. The Higher Education Transformation in China and Its Global Implications / Yao Li, John Whalley, Shunming Zhang, Xiliang Zhao. *Centre for International Governance Innovation. Policy Brief*. 2008. № 3 (June). P. 23–34.

60. Professional Development (професійний розвиток працівників освіти та інших професійних спільнот). URL: <https://www.profdevelopment.com.ua/> (дата звернення: 20.02.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Кількість здобувачів у переміщених університетах, підпорядкованих МОН

Назва закладу вищої освіти	Кількість здобувачів
Донбаський державний педагогічний університет	1933
Донецький національний технічний університет	1380
Приазовський державний технічний університет	2157
Донбаська державна машинобудівна академія	1306
Донбаська національна академія будівництва і архітектури	423
Маріупольський державний університет	3244
Бердянський державний педагогічний університет	3399
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького	2599
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного	3847
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка	5687
Луганський національний аграрний університет	0
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	4409
Херсонська державна морська академія	2715
Херсонський державний аграрно-економічний університет	2573
Херсонський державний університет	3659
Херсонський національний технічний університет	1684
Разом	41015

Джерело: побудовано на основі [39]